

EKONOMI
HÖGSKOLAN
Lunds universitet

Kandidatuppsats
FEK 581
VT 2005

Den orena revisionsberättelsens betydelse

*- Vilka är konsekvenserna för ett företag som får en oren
revisionsberättelse?*

Författare:
Lotta Hagman
Tomas Hillmarsson
Edward Odevall

Handledare:
Gunnar Wahlström

Sammanfattning

Uppsatsens titel: Den orena revisionsberättelsens betydelse- Vilka är konsekvenserna för ett företag som får en oren revisionsberättelse?

Seminariedatum: Tisdagen den 31 maj, 2005.

Ämne/kurs: FEK 582 Kandidatuppsats, 10 poäng.

Författare: Lotta Hagman, Tomas Hilmarsson, Edward Odevall

Handledare: Gunnar Wahlström

Nyckelord: Revisionsberättelse, oren revisionsberättelse, revision, intressenter och institutionell teori.

Syfte: Syftet med uppsatsen är att undersöka konsekvenserna för ett företag som uppvisar en oren revisionsberättelse.

Metod: Kvalitativ metod har använts för att uppfylla uppsatsens syfte. Primärdata har samlats in genom semistrukturerade intervjuer med representanter från var och en av intressegrupperna, kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndigheten.

Teori: För att besvara frågeställningen tas utgångspunkt i den institutionella teorin.

Resultatredovisning: Totalt har sju intervjuer genomförts med representanter från var och en av intressegrupperna samt med revisorer. Svaren presenteras utifrån: Intressenters användning av revisionsberättelsen, Olika typer av anmärkningar, Konsekvenserna av en oren revisionsberättelse och Förändringar i revisionsberättelsen.

Slutsats: Samtliga intervjuade intressegrupper anser att en oren revisionsberättelse är allvarlig för ett företag. Kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndigheten reagerar dock olika beroende på vilken typ av anmärkning företaget får. En anmärkning kan leda till att ett företag får sämre finansieringsmöjligheter, har större risk att utsättas för skatterevision samt större risk att bli anmälda för ekonomisk brottslighet. Ett företag som visar upp en oren revisionsberättelse flera år i rad kommer med största sannolikhet få problem att fortsätta sin verksamhet.

Abstract

Title: The meaning of an adverse auditor's report- What are the consequences for a company that presents an adverse auditor's report?

Seminar date: May 31st, 2005.

Course: Bachelor thesis in business administration, 10 Swedish Credits (15 ECTS).

Authors: Lotta Hagman, Tomas Hilmansson, Edward Odevall

Advisors: Gunnar Wahlström

Key words: Auditor's report, adverse auditor's report, auditing, stakeholders, institutional theory.

Purpose: The purpose of this paper is to study the consequence for a company that presents an adverse auditor's report.

Methodology: A qualitative approach has been chosen to fulfill the purpose of this paper. The primary data consists of semi-structured interviews with each of the following stakeholders; Credit Institutions, The Tax Administration and The Swedish Economic Crimes Bureau.

Theoretical perspectives: The institutional theory is used as a starting point to answer the raised questions.

Empirical foundation: Seven interviews have been held with representatives from each of the stakeholder groups and with auditors. The answers are presented within the following topics: Stakeholders use of an auditor's report, Different types of remarks in the auditors report, The consequence of an adverse auditors report and Changes in the auditors report.

Conclusions: All of the interviewed stakeholder groups consider an adverse auditors report very serious for a company. The stakeholders react differently depending on the type of remark. A company that presents an adverse auditors report may suffer from weaker financial opportunities, larger risk for a tax auditing and larger risk for being charged for economic crimes.

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	BAKGRUND	7
1.2	POSITIONERING	8
1.3	SYFTE	9
1.4	UPPSATSENS DISPOSITION	9
2	Metod	11
2.1	VETENSKAPLIGT ANGREPPSSÄTT	11
2.2	UNDERSÖKNINGSUPPLÄGGNING	12
2.2.1	INTENSIV UPPLÄGGNING	12
2.2.1.1	Urvalsgrupp	13
2.2.2	TVÄRSNITTSSTUDIE	14
2.3	METODANSATS	14
2.4	EMPIRISK DATAINSAMLINGSMETOD	14
2.4.1	PRIMÄRDATA	15
2.4.2	SEKUNDÄRDATA	16
2.5	KÄLLKRITIK	17
2.5.1	VALIDITET	17
2.5.1.1	Generalisering	18
2.5.2	RELIABILITET	18
2.6	ALTERNATIVA METODVAL	19
2.7	KAPITELSAMMANFATTNING	19
3	Litteraturgenomgång	21
3.1	INSTITUTIONELL TEORI	21
3.1.1	STATEN	23
3.1.2	REDOVISNINGSPROFESSIONEN	24
3.1.3	MARKNADEN	26
3.1.4	INTERNATIONELLA INFLUENSER	26
3.2	REVISION	28
3.2.1	REVISORNS ROLL	28
3.2.2	REVISORNS ANMÄLNINGSPLIKT	29
3.2.3	REVISIONSPROCESSEN	29
3.2.3.1	Planering	30
3.2.3.2	Granskningsprogram	30
3.2.3.3	Granskning	31
3.3	REVISIONSBERÄTTELSEN	32
3.3.1	REVISIONSBERÄTTELSEN HISTORIA	32
3.3.1.1	Dagens revisionsberättelse	33
3.3.2	REVISIONSBERÄTTELSENS INNEHÅLL	33
3.3.2.1	Ren revisionsberättelse	34
3.3.2.2	Oren revisionsberättelse	34

3.4	INTRESSETER	36
3.4.1	KREDITINSTITUT	36
3.4.2	SKATTEVERKET	37
3.4.3	EKOBROTTSMYNDIGHETEN	38
3.5	KAPITELSAMMANFATTNING	38
4	Resultatredovisning	40
4.1	INTRESSETERS ANVÄNDNING AV REVISIONSBERÄTTELSEN	40
4.2	OLIKA TYPER AV ANMÄRKNINGAR	42
4.3	KONSEKVENSERNA AV EN OREN REVISIONSBERÄTTELSE	43
4.4	FÖRÄNDRINGAR I REVISIONSBERÄTTELSEN	45
4.5	KAPITELSAMMANFATTNING	46
5	Slutsatser	48
5.1	INLEDNING	48
5.2	STUDIENS PRAKTISKA BIDRAG – SYFTET UTFORSKAS	49
5.3	STUDIENS TEORETISKA BIDRAG	50
5.4	REFLEKTIONER ÖVER STUDIENS SLUTSATSER	53
5.5	FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	53
	Bilagor	55
	Källförteckning	60

Förkortningar

ABL –	Aktiebolagslagen
BFL –	Bokföringslagen
BFN –	Bokföringsnämnden
FAR –	Från början en förkortning på Föreningen Auktoriserade Revisorer men numera intresseorganisationen för revisorer FAR
HHS –	Handelshögskolan i Stockholm
IAS –	International Accounting Standards
IASB –	International Accounting Standards Board
IASC –	International Accounting Standards Committé
IFAC –	International Federation of Accountants, en global revisorsorganisation som ger ut redovisningsnormer
IFRS –	International Financial Reporting Standards
ISA –	International Standards of Accounting
RR –	Redovisningsrådet
USA –	United States of America
ÅRL –	Årsredovisningslagen
ÖPWC –	Öhrlings PricewaterhouseCoopers

1 Inledning

I kapitlet presenteras uppsatsens syfte. För att göra läsaren införstådd i det forskningsgap som ämnar fyllas inleds kapitlet med en redogörelse av problemområdet samt de studier som tidigare gjorts på området. Denna diskussion leder in på uppsatsens syfte varpå ett stycke med uppsatsens fortsatta disposition presenteras för att visa läsaren vad hon/han har att vänta.

1.1 Bakgrund

För ett företags intressenter, både interna och externa, är det oerhört viktigt att företagets siffror är rättvisande. Privatpersoner som investerar i aktier, banker som lånar ut pengar och staten som driver in skatt är bara några exempel på intressenter som är beroende av den information som lämnas i företagets årsredovisning. De har därför höga krav på att företagets räkenskaper är korrekta. (Smith, 2000)

Hur kan då intressenterna försäkra sig om att den information företagen lämnar i sina årsredovisningar är korrekt? Ett sätt är genom revisionsberättelsen. Revisionsberättelsen ska enligt lag vara en del av årsredovisningen (FAR 2, 2004). Den är revisorns rapport avseende företagets räkenskaper samt om styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning av företaget (Skärvad et al., 2004). Revisionsberättelsen är revisorns viktigaste rapport för att framställa sin granskning av företaget och den enda möjligheten att utåt visa förhållandena i företaget (FAR 2, 2004:265). I revisionsberättelsen återger den oberoende revisorn det denne kommit fram till i sin kritiska granskning av företaget.

Idag finns dock ett förväntningsgap mellan revisorer och intressenter. De senare tror ofta att en revision innebär att revisorn granskar allt i hela företaget och att de går i god för att det inte finns några fel. Så är dock inte alltid fallet. En revisor ska visserligen granska företaget, vilket bland annat innefattar företagets räkenskaper och förvaltning, men han koncentrerar sig på de mest väsentliga delarna där risken för fel bedöms vara störst. (Björling, 2001)

Om revisorn gör en anmärkning i revisionsberättelsen klassificeras den som oren (Suneson, 1997). Anmärkningar kan göras om företaget har misskött skattebetalningar,

brutit mot lagstiftningen, samt om styrelse eller VD på annat sätt misskött sig så att aktieägarna bör få kännedom om detta (ABL 10 kap 30-32 §§). De påpekanden revisorn gör i revisionsberättelsen kan vara mer eller mindre allvarliga, men att avstyrka ansvarsfrihet för styrelse och VD anses vara det allvarligaste (Suneson, 1997).

Orena revisionsberättelser är vanligare än man skulle kunna tro. En uppmärksam undersökning från 1996 visade att 12,5 procent av alla svenska aktiebolag hade en oren revisionsberättelse detta år. Att denna siffra skapade uppmärksamhet kan ställas i relation till att revisorerna trodde att resultatet skulle hamna runt 3 procent. Undersökningar visar dock att det främst är mindre aktiebolag som får orena revisionsberättelser. Företagen har oftast mindre än 20 anställda och en omsättning under 100 miljoner kronor. (Suneson, 1997)

Med ovanstående i åtanke kan det tyckas som en självklarhet att alla intressenter borde läsa revisionsberättelsen. I en artikel i Dagens Industri diskuteras den svenska årsredovisningens världsklass och att det ändå finns så många investerare som inte bryr sig om att läsa den (Wilke, B. 2005). När intresset för årsredovisningen är svagt kan man dessutom anta att inte heller revisionsberättelsen är särskild eftertraktad. När Sveriges största företag LM Ericsson AB i mars 2005 skickade ut en sammanfattande årsredovisning till sina aktieägare utan revisionsberättelsen kan undras om det var någon som saknade den.

Vi har utifrån ovanstående bakgrund blivit mycket intresserade av revisionsberättelsens betydelse. I början av studien ställde vi oss frågan om revisionsberättelsen är ett dokument som revisorn bara skriver för syns skull, eller om den faktiskt kommer till nytta i praktiken. Om det skulle visa sig att den används i praktiken ville vi veta av vilka intressenter samt på vilket sätt. Efter hand som vi läste in oss på ämnet enligt positioneringen nedan växte dock en mer specifik forskningsfråga fram.

1.2 Positionering

Tidigare studier har gjorts som visar att revisionsberättelsen faktiskt har stor betydelse för olika intressenters bedömning av företag. En studie som gjorts bland iranska företag och sju av deras viktigaste intressenter visar att revisionsberättelsen anses vara den näst viktigaste delen av årsredovisningen, efter resultaträkningen och följd av balansräkningen. (Mirshekary & Saudagaran, 2005)

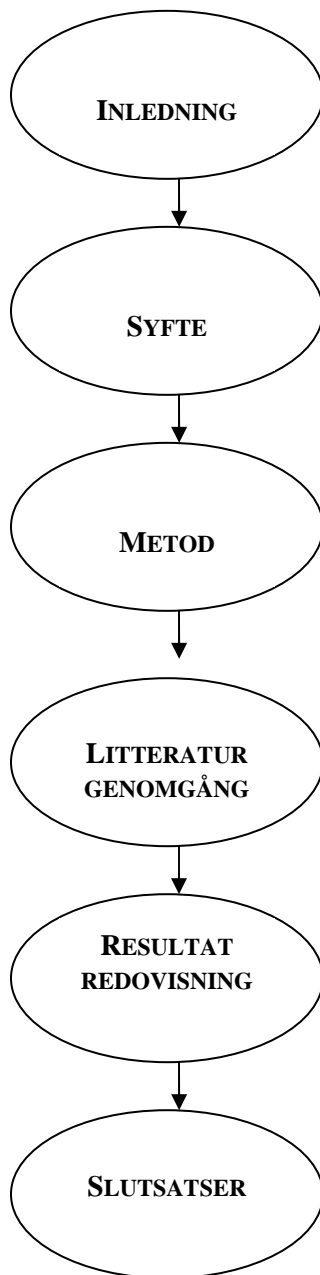
Det har även gjorts flera studier som mer specifikt behandlar kreditgivares och investerares syn på revisionsberättelsen (Duréndez & Gómez-Guillamón, 2003, Aychouh & Persson, 2004). Resultaten av dessa visar att revisionsberättelsen är av stor betydelse vid beslutsfattande för vissa och av ingen betydelse för andra (Duréndez & Gómez-Guillamón, 2003). Det har visat sig finnas ett gap i tidigare studier vad gäller andra intressenters attityd till revisionsberättelsen än investerare och kreditgivare. Intressenter som t.ex. staten, leverantörer och anställda är dåligt utforskade. Detta kan understrykas genom att tidigare studier tipsar om fortsatt forskning kring intressenters attityd till revisionsberättelsen (Aychouh & Persson, 2004). Det har även visat sig att de flesta studier som gjorts på området behandlar revisionsberättelsens betydelse i förhållande till andra rapporter. En vinkel som däremot är dåligt utforskad är den orena revisionsberättelsen.

Med ovanstående i åtanke kan alltså konstateras att revisionsberättelsen är en viktig handling. Vi vet att kreditgivare och investerare använder den i sin bedömning av företag men att det saknas forskning rörande andra intressenters attityd. Vad som dock inte har utforskats är hur ett företags olika intressenter reagerar på en oren revisionsberättelse, varken kreditgivare, investerare eller andra intressentgrupper till företaget. Detta gap har lett oss in på frågan hur viktigt det är för ett företag att få en ren revisionsberättelse. Vad händer med ett företag som får en oren revisionsberättelse? Vilka konsekvenser får en oren revisionsberättelse hos företagets intressenter? Vi såg det som vår uppgift att med uppsatsen försöka ge svar på ovanstående frågor.

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka konsekvenserna för ett företag som uppvisar en oren revisionsberättelse.

1.4 Uppsatsens disposition

Kapitel 1: Inledning

Kapitlet ger läsaren bakgrundsfakta och avser att skapa intresse för problemområdet. Det fortsätter med positionering och syfte och avslutas här med uppsatsens disposition.

Kapitel 2: Metod

Kapitlet beskriver hur undersökningsuppläggningsen är gjord. I kapitlet beskrivs vetenskapligt angreppssätt, metodansats, samt källkritik och avslutningsvis alternativa metodval.

Kapitel 3: Litteraturgenomgång

Kapitlet inleds med en genomgång av den institutionella teorin. Därefter följer revisorns arbete och revisionsberättelsens utformning. Sist i kapitlet presenteras de intressegrupper som undersöks i uppsatsen.

Kapitel 4: Resultatredovisning

Kapitlet presenterar resultaten från den empiriska studien under rubrikerna intressenters användning av revisionsberättelsen, olika typer av anmärkningar, konsekvenserna av en oren revisionsberättelse samt förändringar i revisionsberättelsen.

Kapitel 5: Slutsatser

Med utgångspunkt i litteraturgenomgången och resultatredovisningen besvaras studiens forskningsfråga och ett teoretiskt bidrag lämnas. Kapitlet avslutas med förslag på fortsatt forskning.

2 Metod

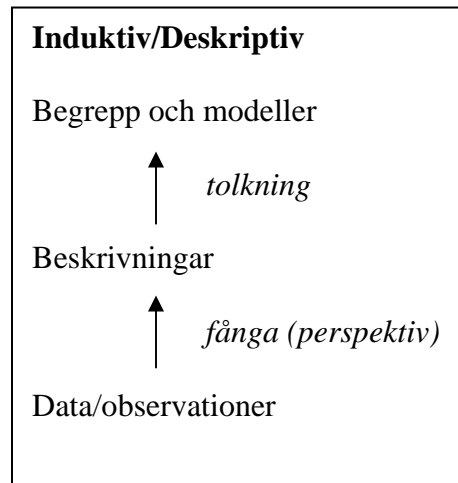
I kapitel redogörs för uppsatsens vetenskapliga angreppssätt, undersökningsuppläggning, metodansats samt datainsamlingsmetod. Som avslutning redogörs även för alternativa metodval och hur de skulle ha kunnat påverka resultatet. Kapitlet är till för att visa läsaren hur studien gått tillväga och för att motivera de val som gjorts för att skapa trovärdighet.

2.1 *Vetenskapligt angreppssätt*

Eftersom området orena revisionsberättelser är relativt outforskat fanns vid studiens början inga förutfattade meningar om vilka svar som skulle fås. Det lämpligaste angreppssättet föreföll sig därför vara att gå ut i empirin och studera hur användarna av revisionsberättelser de facto beter sig. Förhoppningen var att utifrån detta dra relevanta slutsatser kring betydelsen av en oren revisionsberättelse och koppla dem till en befintlig teori.

Detta sätt är vad man kallar ett induktivt tillvägagångssätt. Definitionen på en induktiv studie är att utgå från empirin och utforma en teori utifrån de observationer som görs och den information som samlas in. (Bryman & Bell, 2003). Kritiken mot detta sätt är att det är svårt att gå ut och samla in information helt utan förväntningar (Jacobsen, 2002).

Syftet med uppsatsen är att undersöka konsekvensen av en oren revisionsberättelse för ett företag. Undersöka betyder i detta fall att beskriva hur olika intressegrupper kan tänkas reagera om ett företag visar upp en oren revisionsberättelse. Studien har därför ett deskriptivt tillvägagångssätt som innebär att beskriva hur någonting är snarare än förklara hur någonting bör vara (Artsberg, 2003). Inga anspråk görs på att försöka förbättra revisionsberättelsen. Studien angriper alltså forskningsfrågan utifrån ett induktivt/deskriptivt tillvägagångssätt. Tillvägagångssättet presenteras överskådligt i figur 1 nedan.

*Figur 1: Arbetsgången i en studies tillvägagångssätt med induktiv/deskriptiv metod.
Källa: Artsberg, K., 2003:33*

2.2 Undersökningsuppläggning

2.2.1 Intensiv uppläggning

För att dra relevanta slutsatser kring betydelsen av en oren revisionsberättelse är det nödvändigt att ha en djupgående förståelse för själva fenomenet oren revisionsberättelse (Alvesson & Sköldberg, 1994). Studien ska klargöra för läsaren hur användaren av en oren revisionsberättelse upplever fenomenet i sin livsvärld. Att beskriva den orena revisionsberättelsen som ett fenomen ger en möjlighet att klargöra både hur fenomenet framträder, i form av anmärkningar, och på vilket sätt det framträder, i form av reaktioner. (Kvale, 1997) Den empiriska studien har utifrån detta kretsat kring några frågor som anses viktiga att få svar på; vad använder respektive intressegrupp vid en bedömning av företaget, vilken information i revisionsberättelsen utnyttjar de, vilka anmärkningar är betydelsefulla samt naturligtvis hur de reagerar och agerar på en oren revisionsberättelse. Den här typen av frågor kräver utförliga svar för att bli intressanta och det kan därför bli svårt att inkludera dem i ett standardiserat frågeformulär. För att få chansen att gå på djupet fokuserar studien istället på några få undersökningsenheter i varje intressegrupp vilket ger större detalj- och nyansrikedom. Detta är vad man kallar ett intensivt upplägg. Undersökningen kan bäst liknas vid det som i metodlitteraturen kallas

för små-N-studier. Beteckningen N kommer från engelskans *Numbers*, och syftar just till att man undersöker ett fåtal enheter. (Jacobsen, 2002) Tanken med små-N-studier är att belysa ett specifikt fenomen från olika synvinklar för att få en bredare och mer rättvisande bild av dess gemensamma väsen än om bara en grupp hade undersökts. (Kvale, 1997) Vi har därför valt att undersöka konsekvenserna av en oren revisionsberättelse hos flera intressegrupper.

2.2.1.1 Urvalsgrupp

Studien fokuserats på de grupper där revisionsberättelsen har störst betydelse. Som urvalsgrupp har därför kreditgivare, skatteverket, ekobrottsmyndigheten samt revisorer valts. Kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndigheten ingår alla i begreppet redovisningssubjekt, vilket innebär att de är grupper som under olika omständigheter kan göra anspråk på företagets kapital (Smith, 2000). Detta kan tolkas som att de är mycket beroende av att företagets redovisning är korrekt. Det är också i dessa grupper som den orena revisionsberättelsen har en särskilt framträdande roll. Skatteverket ska enligt lag få alla orena revisionsberättelser skickade till sig av revisorn och ekobrottsmyndigheten kontaktas vid misstanke om brott vilket ofta föranleds av att revisorn lämnat en oren revisionsberättelse. Revisorerna själva har valts för att det är intressant att veta om de tror att anmärkningarna de skriver har någon betydelse för det drabbade företaget och om de tycker att de eventuella konsekvenserna är befogade.

Det finns externa intressegrupper som valts bort ur studien trots att de är redovisningssubjekt. Den största av dessa är investerare. Motiveringen till detta är att investerare behöver färskare information än årsredovisningen för sin bedömning av företag och därför tittar på delårs- och kvartalsrapporter istället. De måste agera snabbt och har inte tid att vänta tills årsredovisningen kommer för att se huruvida revisionsberättelsen är ren eller oren. Dessutom är investerare i regel intresserade av de stora aktiebolagen vilka sällan lämnar orena revisionsberättelser. (Suneson, 1997) Vi anar därför att den orena revisionsberättelsen är av litet intresse för investerarna och misstänker att de skulle ha svårt att svara på våra frågor. På dessa grunder anser vi därför att grupperna kreditgivare, ekobrottsmyndighet, skatteverk och revisorer tillsammans ger en representativ bild av konsekvenserna av en oren revisionsberättelse.

2.2.2 Tvärsnittsstudie

En tvärsnittsstudie utgår från att undersöka en problemformulering vid en speciell tidpunkt. Alternativet till detta är att göra en undersökning över tiden, en tidsseriestudie (Jacobsen, 2002). Den här undersökningen har ägt rum under en begränsad tidsperiod där syftet har varit att undersöka konsekvensen av en oren revisionsberättelse, utan att jämföra hur den har varit över tiden, och är därmed en tvärsnittsstudie.

2.3 Metodansats

Som nämnts ovan har studien fokuserats på att gå på djupet och noggrant analysera undersökningsenheterna enligt ett intensivt upplägg. För att samla in empiri har därför den kvalitativa metodansatsen använts. Detta innebär att insamlingen av data skett i form av ord istället för siffror. Motivet till den kvalitativa metodansatsen är att lättare kunna få fram en djup och korrekt förståelse av den orena revisionsberättelsen då varje uppgiftslämnare ges möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt och formulera sig med egna ord. Det är också den metodansats som oftast är kopplad till det intensiva upplägget. Eftersom studiens utgångspunkt varit att gå ut i empirin utan föreställningar om vad resultatet skulle bli hade det varit problematiskt att i förväg utforma frågeformulär med färdiggivna svarsalternativ enligt den kvantitativa metoden. (Jacobsen, 2002) Den kvalitativa undersökningens studieobjekt är individer, grupper av individer och deras livsvärld. Avsikten med undersökningen är därmed att beskriva, analysera och förstå beteendet hos de olika intressegrupperna vid en oren revisionsberättelse. (Lundahl & Skärvad, 1999)

2.4 Empirisk datainsamlingsmetod

Information i forskningsstudier kan delas upp i primärdata och sekundärdata beroende på varifrån forskaren samlat in den (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002). Nedan förklaras vilken typ av data samt vilken datainsamlingsmetod som använts i studien.

2.4.1 Primärdata

Primärdata är den förstahandsinformation i undersökningen som forskaren själv går till källan och samlar in (Holme & Krohn Solvang, 1997). Upplysningarna samlas in för första gången och är därmed speciellt utformade för problemformuleringen. (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002) I studien har primärdata samlats in genom semistrukturerade personliga intervjuer. Utpräglat för denna intervjutyp är att flera frågor av generell form utifrån ett intervjuschema ställs till respondenten, med möjlighet till följdfrågor. Möjligheten har därmed funnits att gå in djupare på de frågor som ansågs vara av intresse under intervjun och omformulera frågor för att få mer signifikanta svar från respondenterna. (Bryman & Bell, 2003) De olika intressegrupperna har därmed inte fått exakt samma frågor under de olika intervjuerna, utan en fördjupning av följdfrågor har gjorts vid varje intervju för att fånga just den intressegruppens reaktion på den orena revisionsberättelsen.

Som stöd vid intervjuerna har två intervjuguider utformats, en för intervjuer med revisorer (se Bilaga 1) och en för intervjuer med kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndighet (se Bilaga 2). Frågorna i respektive intervjuguide har utformats utefter den information som önskats få fram av intervjun angående intressenternas reaktioner på en oren revisionsberättelse, förväntningar, betydelse av revisionsberättelsen, vilka anmärkningar som är av vikt och hur de använder sig av revisionsberättelsen i sitt arbete. Intervjuguiderna är utformade med generella frågor inom ämnet, som ger en flexibilitet att ändra formuleringen på frågorna, samt ordningsföljden för att passa intervjun på ett bättre sätt (Bryman & Bell, 2003). Motiveringen för att använda två intervjuguider är att revisorerna kräver en annan typ av frågor eftersom de inte är en intressegrupp till företaget i samma bemärkelse.

I gruppen kreditgivare har två av de banker som står för den största utlåningen till företag i Sverige kontaktats; Nordea och Handelsbanken (www.scb.se). En intervju har genomförts på vardera bank. Som representant för ekobrottsmyndigheten har en ekonom på ekobrottsmyndigheten i Malmö intervjuats och som representant för Skatteverket har två revisorer på skattekontoret i Lund intervjuats. För att välja representanter för intervjuer med revisorer har två av de största revisionsbyråerna i landet kontaktats: KPMG och ÖPWC (www.scb.se). En intervju har genomförts på vardera byrå. För mer information om de olika intervjuobjekten (se Bilaga 3). Val av respondenter har gjorts efter rekommendation från det företag eller den myndighet där de jobbar. Att låta intressegrupperna själva rekommendera intervjuobjekten som de mest representativa inom området visar att de är kvalificerade experter för sin intressegrupp (Lundahl & Skärvad, 1999)

För att minska intervjuareffekten som respondenterna kan påverkas av utifrån hur frågorna ställs har intervjuguiderna skickats till dem i förväg (Bryman & Bell, 2003). Efter utförd intervju har en sammanfattning av intervjun skickats till respondenterna för att ge dem möjlighet att omformulera eventuella felaktiga uppgifter som uppkommit.

2.4.2 Sekundärdata

Sekundärdata är sådan andrahandsinformation som baseras på upplysningar som har samlats in av andra än forskaren själv (Holme & Krohn Solvang, 1997). Den används för att bilda bakgrund, skapa förståelse för problemområdet, samt att analysera och tolka undersökningens insamlade primärdata (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002). I uppsatsen har sekundärdata använts i form av kurslitteratur, uppsatser, doktorsavhandlingar samt nationella såväl som internationella artiklar. Avgörande vid val av information har varit relevansen för uppsatsämnet, vilket är syftet med användning av sekundärdata (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002).

Vid insamlande av nationella och internationella artiklar har Lunds Universitets databas ELIN@lund använts. Vid insamling av kurslitteratur, uppsatser och doktorsavhandlingar har Lunds Universitets databas Lovisa använts. Sökord som använts vid databassökningarna är; revision, revisionsberättelse, oren revisionsberättelse, revisor, audit, audits report, auditor och adverse audit report.

Det har visat sig att de flesta vetenskapliga artiklar inom redovisning och revision publiceras i internationella tidskrifter. En tidskrift som varit till särskilt stor nytta i undersökningen är Accounting, Organizations and Society men även Managerial Auditing Journal har kommit till viss användning. Rådande lagtext såsom ABL, BFL och ÅRL har använts för att skapa förståelse för redovisningsregleringen. I FAR: s redovisningsrekommendationer, utgivna litteratur och tidskrift Balans har aktuell redovisningsinformation hämtats. Även information från de olika intressenternas hemsidor har använts.

2.5 Källkritik

Källor ska granskas kritiskt. Samtidigt som de används som material ska de testas för att se om de är tillräckligt bra för bearbetning av problemformuleringen (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002). Holme & Krohn Solvang (1997) skriver att källgranskning skall delas upp i fyra faser: observation, ursprung, tolkning och användbarhet. Vid källobservation är det viktigt att undersökaren skaffar sig en överblick över de källor som kan anses relevanta och vilka som är tillgängliga. I undersökningen har Lunds Universitets biblioteksdatabaser använts för sökande av relevant litteratur. Med det omfång av artiklar och litteratur som publiceras inom redovisningsområdet är det näst intill omöjligt att gå igenom alla källor. Sökandet har därför börjat med ett antal kända namn inom området för att sedan arbeta bakåt i deras referenser. Vid källans ursprung är det viktigt att fastställa källans tillförlitlighet, samt vem som står bakom källan. Detta behandlas nedan under avsnittet reliabilitet. Tolkning innebär att undersökaren innehållsbestämmer källan och sätter den i ett tidssammanhang. Studien är en tvärsnittsstudie som undersöker konsekvenserna av en oren revisionsberättelse just idag. Vad gäller primärdata visar intressenternas tolkningar och reaktioner endast deras nuvarande attityd och studien kan därmed inte appliceras vare sig historiskt eller i framtiden. Vad gäller sekundärdata ska källornas aktualitet ifrågasättas vilket benämns i stycket nedan under validitet. Den sista fasen är att bestämma hur pass användbar källan är för att uppfylla syftet. (Holme & Krohn Solvang, 1997) En viktig del i detta är hur trovärdig källan är, vilket behandlas nedan under reliabilitet.

2.5.1 Validitet

Man kan dela upp begreppet validitet i intern validitet och extern validitet (Bryman & Bell, 2003). Den interna validiteten handlar om att det man mäter är det som eftersträvas att mätas medan den externa validiteten, även kallad generalisering, behandlar huruvida en viss studie är överförbar på andra studier. (Jacobsen, 2002) I valet av källor har vi kritiskt ställt oss frågor för att testa källornas validitet. Exempel på frågor som varit i åtanke är om rätt källa hittats, vilket förhållande den har till andra källor och om källan ger riktig information.

Primärkällorna, det vill säga intervjuobjekten, kommer genomgående till vardags i sina jobb i kontakt med orena revisionsberättelser. De kan därför anses beskriva reaktioner för orena revisionsberättelser på ett bra och representativt sätt för sina respektive urvalsgrupper. Det kan ändå vara problematiskt om undersökarens upplevelse av

intervjusituationen är felaktig eller om undersökaren missuppfattar intervjuobjektens motiv eller signaler. (Holme & Krohn Solvang, 1997) För att minimera denna risk har, som nämnts tidigare, sammanfattningar på intervjuerna skickats till respektive respondent för att ge dem en möjlighet att göra förtydliganden, tillägg, samt rätta till felaktigheter i intervjumaterialet. Sex av sju respondenter valde att utnyttja denna möjlighet.

2.5.1.1 Generalisering

Problematisks med den induktiva ansatsen är att utgå ifrån några enskilda fall och påstå att ett samband som observerats i samtliga dessa fall också är generellt giltigt. Ansatsen innebär därmed ett riskfullt språng från en samling enheter till en allmän sanning. (Alvesson & Sköldberg, 1994) Studien omfattar ett fåtal intervjuer i varje intressegrupp och det kan därför tyckas svårt att dra generella slutsatser om hela intressentgruppen. Problem kan uppstå om individernas egna åsikter generaliseras till hela yrkesgruppen. (Bryman & Bell, 2003) Det som talar för att en generalisering är möjlig i detta fall är dock att intervjuobjekten arbetar på företag där arbetsrutinerna är mycket standardiserade. Vidare finns det i dessa organisationer mycket regler och normer som styr arbetet. I skatteverkets och ekobrottsmyndighetens fall täcks hela intressegruppen av en och samma organisation. Eftersom det kan tänkas att det inom organisationen finns förutbestämda regler för hur de går tillväga med orena revisionsberättelser anses ett fåtal intervjuer vara tillräckligt. Hos kreditgivarna intervjuades representanter från två banker. Att generalisera hela intressegruppen kreditgivare utifrån dessa intervjuer anses godtagbart då kreditgivare kan tänkas utgå från samma slags analyser vid kreditgivning och bedömning av företag.

2.5.2 Reliabilitet

Det är inte bara relevansen och giltigheten som bör testas hos olika källor utan även hur tillförlitlig källan är, källans reliabilitet (Jacobsen, 2002). I insamlingen av primärdata har intervjuer gjorts med tjänstemän på högre nivåer med mycket erfarenhet från sina respektive branscher. Denna erfarenhet speglas i att dessa tjänstemän varit med om flera situationer där de kommit i kontakt med sådana frågor som ställdes i intervjun. Samtliga respondenter rekommenderades av sina företag som de mest representativa för att besvara studiens frågeställning. Baserat på ovanstående kan tillförlitligheten i primärdatan anses vara god och inte utgöra något problem.

Vad gäller sekundärkällornas tillförlitlighet har det visat sig vara en något mer komplicerad fråga. Många av de vetenskapliga artiklar som skrivits inom området är från 80- och 90-talet vilket kan tyckas gammalt. Artiklarna har dock främst använts i litteraturgenomgången för att skapa förståelse för historiken kring ämnet. Mer aktuella artiklar har använts i positioneringen för att förklara vilken forskning som gjorts på området under senaste tiden.

Digitala källor (Internet) som används i studier medför alltid ett risktagande för källans tillförlitlighet. Svårigheten med digital information är att källan kan ändras under korta tidsperspektiv vilket kan medföra svårigheter att fastställa källans riktiga upphovsman. (Rienecker & Stray Jørgensen, 2002) Gällande studien får tillförlitligheten anses vara god då de hemsidor som använts tillhör statliga myndigheter och stora väletablerade företag som är ledande inom sin bransch. Tillförlitligheten i de vetenskapliga artiklar som använts i uppsatsens inledning och litteraturgenomgång anses vara god då de inhämtats från databaser tillhörande bibliotek vid Lunds Universitet.

2.6 Alternativa metodval

En alternativ metod som kunnat användas i undersökningen hade varit att utföra en kvantitativ undersökning med en enkätundersökning istället för personliga intervjuer. Med en enkätundersökning hade fler respondenter kunnat kontaktas och eventuellt fler intressegrupper inkluderas i undersökningen. Nackdelen med detta hade dock varit svårigheten att gå på djupet och verkligen veta vad intressenterna tycker och hur de reagerar på en ören revisionsberättelse. Därför anses metodvalet som gjorts lämpa sig bäst för att uppfylla studiens syfte.

2.7 Kapitelsammanfattning

Då syftet är att undersöka konsekvensen av en ören revisionsberättelse har studien fokuserats på de grupper där den örena revisionsberättelsen kan tänkas ha störst betydelse. Dessa är kreditgivare, skatteverket, ekobrottsmyndigheten och revisorer. Studien har ett induktivt tillvägagångssätt och har tagit sin utgångspunkt i empirin för att studera hur urvalsgrupperna beter sig när de stöter på en ören revisionsberättelse. För att studera empirin har den kvalitativa metoden med personliga, semistrukturerade intervjuer använts. Intervjuer har genomförts med två banker; Nordea och Handelsbanken, en

ekonom på Ekobrottsmyndigheten i Malmö, två revisorer på Skatteverket i Lund samt två revisorer på revisionsbyråerna ÖWPC och KPMG. Sekundärdata som använts är kurslitteratur, uppsatser, doktorsavhandlingar samt nationella såväl som internationella artiklar. Genomgående under arbetet har en kritisk granskning av källor gjorts för att säkerhetsställa uppsatsens trovärdighet. I nästa kapitel redogörs för den litteratur som ligger till grund för studien.

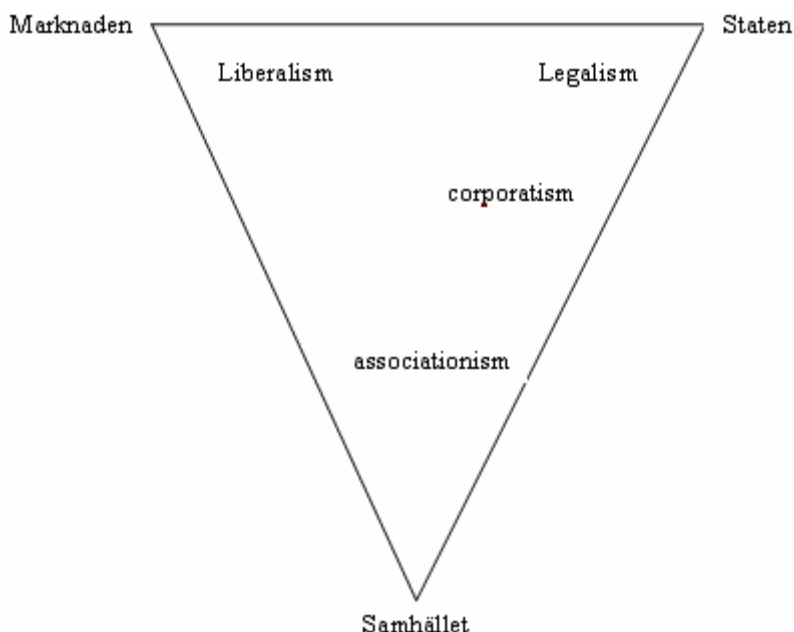
3 Litteraturgenomgång

Syftet med litteraturgenomgången är att ge läsaren en bakgrund för att underlätta förståelsen och analysen av det empiriska materialet. Kapitlet inleds med den institutionella teorin som används för att förklara de olika institutioner som påverkar redovisningens utformning i Sverige. Diskussionen leder in på revisorns roll och revisionsberättelsens utformning. Avslutningsvis beskrivs företagets olika intressenter och deras informationsbehov från redovisningen.

3.1 Institutionell teori

Den institutionella teorin utgår från att olika institutioner vägleder människan och påverkar dennes agerande i olika situationer (Scott, 1995). Institutionerna kan sägas vara spelregler och restriktioner som människor sätter upp för att ange formerna för samverkan i samhället. De kan exempelvis vara konventioner, uppföranderegler, kontrakt mellan individer, stiftade lagar eller sedvanerätt. Kvalitén på regleringen av restriktionerna beror på jämvikten mellan tillsynens effektivitet och bestraffningarnas stränghet i samhället. Tillsynen tar sig form i organisationer som vuxit fram ur de institutionella ramarna som samhället har satt upp. Organisationer uppkommer för specifika syften för att sätta in nya restriktioner och regler, samtidigt som de skall upprätthålla den institutionella ramen. Den viktigaste uppgiften för institutionerna är att etablera en stabil struktur för samspelet mellan individer i samhället. Förändringar uppkommer då organisationer vill ändra de institutionella ramarna i samhället för att uppnå ett bättre resultat och de återspeglar därför vad som anses vara rätt vid en viss tidpunkt. (North, 1993)

Willmott, Puxty, Robson, Cooper och Lowe (1992) beskriver i en artikel hur olika modeller av reglering kan formas i ett land utifrån tre krafter. De tre krafterna är enligt bilden nedan marknaden, staten och samhället. Marknaden påverkar beteende genom konkurrens där aktörer deltar för individuell vinning och därav genererar normer i samhället. Staten påverkar genom lagar och regler som bidrar med normer. Samhället påverkar genom att lojalitet mellan medlemmar av sociala grupper genererar normer. (Jönsson, 1991)

Figur 2: Strategier för reglering i relation till dominanta modeller om sociala normer.
 Källa: Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe (1992)

Modellen kan appliceras på redovisningens utveckling, och analytiskt kan man tala om tre extremfall gällande reglering. Det första extremfallet är att ingen reglering existerar och att utvecklingen då drivs enbart av tryck från marknadskrafter. Denna form av reglering kallas för liberalism. Andra extremfallet är en helt statligt styrd reglering där lagstiftning är avgörande för redovisningens utveckling. Denna form av reglering brukar kallas legalism. Det tredje extremfallet är att privata krafter, utan statlig inblandning, såsom intresseorganisationer sluter sig samman för att forma reglering och sluta avtal sig emellan. Även om flera stater hamnar i närheten av någon av dessa modeller är det svårt att utpeka något land vars redovisningsreglering helt följer något av extremfallen. I modellen finns två blandformer, corporatism och associationism. Corporatism innebär att staten bjuder in intresseorganisationer för reglering av normer i samhället. Här har staten en mer övervakande roll över regleringen. Associationism innebär att olika intresseorganisationer i samhället sluter sig samman för att sätta upp restriktioner och riktlinjer. Här är revisorskåren speciellt delaktig för att standardisera redovisningen och sätta riktlinjer för vad som skall vara accepterad praxis. (Artsberg, 2003)

För att förklara vad som påverkat redovisningen i Sverige delas redogörelsen in i fyra grupper som är inspirerade av modellen ovan. Dessa är staten, redovisningsprofessionen, marknaden och internationella influenser. I samband med genomgången av respektive institution tas viktiga händelser upp som inverkat på redovisningens utveckling i Sverige.

3.1.1 Staten

Kreugerkraschen på 1930-talet har haft en avgörande roll för den starka svenska statens uppkomst och tillväxt. Innan 1930-talet hade industrin en mycket stark roll i Sverige och Kreugers imperium dominerade. På denna tid låg makten hos industrin och inte hos staten men i och med Kreugerkraschen 1932 följde en rad händelser som skulle förändra detta. Efter kollapsen uppdagades flera oegentligheter, bland annat brister i bokföringen. När industrin försvagades och tappade prestige såg socialdemokraterna sin chans att kliva in. Arbetslösheten var hög och de introducerade den keynesianska arbetsmarknadspolitiken för att åtgärda detta. Nya skattepolicyn introducerades för att belysa möjligheten till självfinansierad industriell tillväxt. För att undvika industriella konflikter och istället lösa problem genom avtal slöts det så kallade Saltsjöbadsavtalet mellan arbetsgivare och fackföreningar. Detta innebar att den svenska staten fick mer lugn och ro och kunde lägga all kraft på att bygga upp den svenska välfärdsstaten. Den svenska modellen innebar att den offentliga sektorn expanderade och industrin fick större konkurrens. (Jönsson, 1991)

Det var först efter Kreugerkraschen som redovisning kom på tapeten i Sverige. Staten ville skydda Sverige från liknande händelser och valde därför att reglera redovisningen. 1944 kom en ny aktiebolagslag som bland annat hade nya redovisningsregler vad gäller koncerner. Dessa innebar att moderföretaget blev tvunget att specificera antal och värde på aktier i dotterföretagen, fordringar och skulder till dotterföretagen samt utdelningar och räntor företagen emellan. Det fanns dock inget tvång att upprätta koncernredovisning. Anledningen till detta var, liksom med många andra redovisningsfrågor, motståndet från industrin. Industrin motiverade sin motvilja till utökad redovisningsplikt med att för mycket information i redovisningen var att avslöja hemligheter till konkurrenter och att detta skulle skada industrin. Det dröjde därför fram till 50- och 60-talet innan förändringarna till en öppen redovisning tog fart på allvar. (Jönsson, 1991)

Under 1980-talet växte Sveriges kapitalmarknad exceptionellt mycket framförallt tack vare underskotten i den statliga finanserna. Detta stimulerade utvecklingen av den finansiella rapportering som riktade in sig mer på nyckeltal istället för på redovisningsprinciper. Fusioner och förvärv blev huvudsättet att uppnå tillväxt. Detta ledde till bankkrisen i början av 1990-talet, vilket ledde till en debatt om striktare reglering. (Jönsson, 1991)

Idag är de viktigaste lagarna ABL, BFL och ÅRL. Dessa lagar är tänkta att fungera som en stomme för redovisningen medan mer specifika normer och tolkningar utformas av särskilda normgivare. Detta innebär att man i Sverige endast har tvingande lagstiftning

gällande vissa delar av redovisningen medan andra delar regleras av normer som man förväntas följa. Utöver ABL, BFL och ÅRL har staten också en inverkan på företagens redovisning genom skattelagstiftningen. (Jönsson, 1994) Denna påverkan är indirekt då det redovisade resultatet ligger till grund för företagens beskattning. Företag vill betala mindre skatt och försöker därmed välja den redovisning som ger lägst resultat (Willmott et al, 1992).

3.1.2 Redovisningsprofessionen

Redovisningsprofessionens historia i Sverige sträcker sig tillbaka till slutet av 1800-talet. En aktiebolagslag från 1895 innehöll vissa regler för att skydda investerare och detta kan sägas vara starten för revisorsyrket. Drivkraften bakom detta var rädslan för bedrägerier men uppgiften att granska företags redovisning var inte särskilt högt prioriterad och de flesta revisorer var lekmän. De få revisorer som fanns gick dock ihop för att ändra på detta och 1899 bildades den första föreningen för svenska revisorer. De kämpade för att göra riksdagen intresserad av redovisningsprofessionen men lyckades inte få upp det på agendan förrän 1912 då handelskammaren i Stockholm började auktorisera revisorer enligt tysk och norsk standard (detta mycket tack vara att HHS började utbilda studenter i redovisning). De auktoriserade revisorerna ville vara för sig själva och 1923 bröt de sig loss från föreningen svenska revisorer och bildade föreningen för auktoriserade revisorer, FAR. (Jönsson, 1991)

Redovisningens funktion kan sägas uppstå när det finns något som förespråkar behovet av nya regler samt när det finns någon som anses tillräckligt kompetent att ansvara för regleringen. Det första handlar ofta om någon slags kris som t.ex. Kreugerkraschen som spelat en otroligt stor roll i utvecklandet av redovisningen och den svenska staten. Efter Kreugerkraschen fanns ett behov av ökad reglering i Sverige men det fanns ingen egentlig kompetens att genomföra förändringen. FAR bestod vid denna tid endast av 56 revisorer och dessa hade inte tillräcklig makt att påverka. Istället var det riksdagen som tog tag i arbetet efter Kreugerkraschen och som nämnts ovan började de t.ex. utarbeta en ny aktiebolagslag. (Jönsson, 1991)

1949 började FAR ge ut redovisningsrekommendationer. Meningen med dessa rekommendationer var att komplettera lagstiftningen och ge förslag på hur den skulle användas i praktiken. (Willmott et al, 1992) Trots att staten tyckte att FAR gjort ett bra jobb hittills tog de 1976 initiativet att bilda en ny organisation inom redovisningen, nämligen bokföringsnämnden, BFN. Motivet till detta var att revisorerna själva var en

intressegrupp till redovisningen och att dessa inte kunde förväntas arbeta objektivt vid framtagandet av rekommendationer. BFN har istället representanter från flera olika intressegrupper, bl.a. fackföreningar, industri, skattelagstiftare samt FAR. Från början var FAR negativt inställda till BFN och trodde troligtvis att deras inflytande över redovisningen skulle minska. De har dock lyckats få in bra representanter i BFN och många gånger fungerat som utslagskraft mellan fackföreningar, industrin och skattelagstiftare. Detta har bidragit till att FAR:s position och inflytande på redovisningsutformningen snarare ökat på senare tid. (Jönsson, 1991)

FAR och BFN har under årens lopp haft olika uppgifter och ansvarsområden. Från början var BFN:s uppgift att tolka begreppet god redovisningssed och finansiell rapportering, men sedan 1999 har deras uppgifter utvidgas och de har nu det övergripande ansvaret för normgivningen på redovisningsområdet. BFN ger ut redovisningsrekommendationer som till större del gäller skattefrågor. (Willmott et al, 1992) Numera ger BFN ut redovisningsrekommendationer som behandlar bokföringstekniska frågor och appliceras till största delen av icke börsnoterade bolag. (www.bfn.se)

På 80-talet fick FAR problem med att vissa större företag struntade i att följa deras rekommendationer. För att åtgärda detta bildades RR 1989. RR är ett partssammansatt organ bestående av representanter från staten via BFN, auktoriserade revisorer genom FAR och näringslivet genom Sveriges Industriförbund. (Jönsson, 1991) De ger ut redovisningsrekommendationer om främst skall följas av de börsnoterade bolagen i Sverige. (www.bfn.se) FAR har idag hand om auktorisation och godkännande av revisorer. De ger även ut vägledningar för god yrkesetik för revisorsyrket. (far.se, 2005) Då det är revisorerna som granskar och godkänner företagets redovisning har de även där inflytande på hur redovisningen utformas i samhället.

Jönsson (1991) menar att redovisningsprofessionen, istället för att försöka anta rollen som redovisningsreglerare lyckades hitta en funktion i den lagstiftade granskningen av företagen. Revisorerna påverkar därmed redovisningen genom att sätta standards genom sin granskning. Det verkar som att staten är ansvarig för redovisningsregleringen men att redovisningsprofessionen ändå har ett inflytande där det spelar störst roll. Hans slutsats är att redovisningsprofessionen anpassar sig till den som för tillfället har makten. På 80-talet när den svenska staten försvagades och kapitalmarknaden blev starkare orienterade sig standardsättarna nämligen mot denna marknad istället.

3.1.3 Marknaden

Det finns två typer av redovisningsexperter, dels de som jobbar med redovisning inom företagen, t.ex. ekonomichefer, och dels de som jobbar med redovisning utanför företagen, t.ex. revisorer (Jönsson, 1994). Redovisningsexperterna inom företagen påverkar utformningen av redovisningen genom marknaden, t.ex. genom sina årsredovisningar (Willmott et al, 1992). Det är alltså inte bara lagar och rekommendationer som bestämmer hur ett företags redovisning ser ut. Företagen tittar på varandra för att se vilka redovisningsprinciper de ska använda; att publicera en årsredovisning som använder en viss princip är därför ett starkt ställningstagande för just den principen. Han menar vidare att företagen själva påverkar varandras redovisningsmetoder på många fler sätt. Exempel på sådana är medias kommentarer på årsredovisningar, företagsgemensamma revisorer, konferenser och tävlingar om vem som har den bästa årsredovisningen. Marknaden har också inflytande på redovisningens utformning genom representanter i de professionella organisationerna RR och BFN som nämnts ovan. (Jönsson, 1994)

3.1.4 Internationella influenser

Något som kännetecknar det svenska samhället och som påverkat redovisningen i hög grad är vår öppna ekonomi. Sverige är ett litet land med många internationella företag och stort beroende av exportmarknaden. Även mindre svenska företag har ofta en stor andel av sin försäljning på utländska marknader. Detta har gjort oss tvungna att anpassa oss till olika miljöer och kulturer, så även inom redovisningen. Att anpassa redovisningen till internationella regler har två stora fördelar; den första är att internationella investerare vill ha välkända redovisningsregler för att satsa kapital. Många svenska företag ägs i större eller mindre omfattning av utländska placerare och redovisningen bör därför utformas så att den så långt som möjligt är lättillgänglig för dem. Den andra är att en anpassning till internationella redovisningsregler gör att den interna kommunikationen inom koncerner blir smidigare och billigare. (Jönsson, 1994)

Internationella influenser i redovisningen har funnits länge. Förr kom nästan alla teoretiska redovisningsinfluenser från Tyskland (Jönsson, 1994) Efter andra världskriget har Sverige allt mer börjat ta influenser från de anglosaxiska länderna och idag kommer nästan alla teoretiska redovisningsinfluenser i Sverige från USA (Willmott et al, 1992). En av anledningarna till detta är att många europeiska företag är noterade på amerikanska börser och därmed måste följa deras redovisningsrekommendationer. Påverkan av dessa

stora företag har gjort att utvecklingen av redovisningsnormer i USA och Europa allt mer börjar gå mot varandra. Eftersom Sverige är med i EU och därför måste anpassa sig till redovisningsutvecklingen i Europa går Sveriges utveckling på redovisningsområdet automatiskt mot USA. (Artsberg, 2003)

När Sverige 1994 gick med i EU förpliktade vi oss alltså till att anpassa vår lagstiftning i enlighet med de direktiv som utarbetats av medlemsländerna. Direktiven innefattar redovisningsregler och de Svenska normsättarna inom redovisningsområdet blev därför tvungna att anpassa svensk praxis och lagstiftning till europarätten. RR tappade i och med detta viss del av sin självständighet och har allt mer blivit ett översättningsorgan åt de europeiska redovisningsrekommendationerna IAS. (www.bfn.se, 2005)

Från och med 2005 skall företag vars värdepapper är noterade på svensk börs eller auktoriserad marknadsplats tillämpa internationella redovisningsprinciper vid upprättande av koncernredovisning. De standarder som skall tillämpas är IFRS och IAS. IFRS ges ut av IASB och IAS ges ut av IASC, föregångare till IASB. Företagen skall även tillämpa tolkningsuttalanden i redovisningsfrågor från nämnda organisationer. IASB: s uppdrag är att verka för en internationell harmonisering av de redovisningsprinciper som används i olika länder. RR: s rekommendationer utformas med utgångspunkt i IASB: s regelverk. Tanken är att RR: s rekommendationer skall följa IFRS/IAS och att avvikelser härifrån skall förekomma endast om svensk lag lägger hinder för en redovisning därefter, eller om det finns andra starka skäl. RR har därmed utvecklats till att allt mer bli en översättningsorganisation för den internationella organisationen IASB. (www.redovisningsradet.se, 2005)

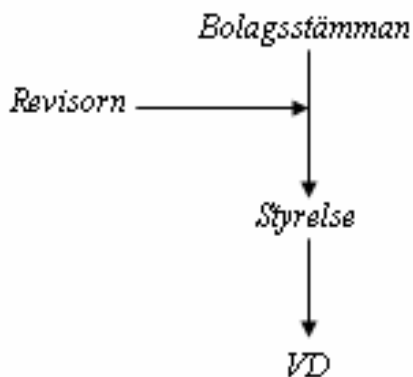
Som en sammanfattning av den institutionella teorin kan sägas att det finns många olika faktorer som påverkar den Svenska redovisningen. Det handlar om redovisnings- och skattelagstiftning utfärdade av staten. Det handlar om praxis och rekommendationer från revisorer och företagsrepresentanter via faktiska årsredovisningar samt FAR, RR och BFN. Vidare handlar det om internationella influenser från svenska multinationella företags redovisning.

3.2 Revision

För att ge bättre förståelse för uppsatsens problemområde kommer här en kort beskrivning av revisorns roll, revisorns anmälningsplikt, vad en revisionsberättelse är samt hur revisorn kommer fram till revisionsberättelsen.

3.2.1 Revisorns roll

Revisorn är ett av fyra bolagsorgan i ett aktiebolag (se figur 3 nedan). Dennes uppgift är att kritiskt granska bolaget vilket bland annat innefattar företags räkenskaper, årsredovisning samt förvaltning. Bolagsorganet representeras av en yrkeskvalificerad person inom revisorssamfundet, en auktoriserad eller godkänd revisor. (FAR, 2004) Revisorn väljs av aktieägarna på bolagsstämman för att se till att företagsledningen sköter sitt jobb på ett sätt som stämmer överens med ägarnas intresse. Revisorn skall medverka till att uppdragsgivaren samt övriga intressenter förses med goda beslutsunderlag (Cassel, 1996). Det ligger också i ägarnas intresse att företagets indirekta intressenter får information om företagets ekonomiska ställning. Om informationen granskats av revisorn får intressenterna en försäkran om att siffrorna stämmer och de kan då tänkas bli mer villiga att sänka sin riskpremie. (Diamant, 2004) Ett exempel på detta kan vara att kreditgivare tar lägre ränta om de kan lita på företagets siffror.

Figur 3: Modell över bolagsorganen i ett aktiebolag. Bolagsstämman (ägarna) väljer styrelse som i sin tur väljer VD för förvaltning av bolaget. Revisorn är utsedd av bolagsstämman att granska styrelse och VD:s arbete.

Källa: Cassel, 1996.

3.2.2 Revisorns anmälningssplikt

1999 infördes anmälningssplikt för revisorer. Detta innebär att en revisor som upptäcker ett brott hos en klient är skyldig att påpeka detta till styrelsen. Om styrelsen efter två veckor inte åtgärdat felet ska revisorn anmäla klienten till ekobrottsmyndigheten och därefter avgå som revisor i bolaget. (Korsell & Engerstedt, 2004)

Revisorerna själva har varit mycket negativa till denna lagändring. En artikel i Balans 2002 visar att hela 59 % av revisorerna var negativt inställda till den nya anmälningssplikten. En av anledningarna till detta kan ha varit att det fanns stora oklarheter i hur revisorerna skulle använda sig av lagen i praktiken. Enligt ekobrottsmyndigheten skall en anmälan göras vid en bevisgrad på 5-20 %, medan revisorerna oftast anmäler vid en bevisgrad på 51-100 %. (Larsson et al, 2002) Efter mycket kritik från revisorerna om oklarheter med anmälningssplikten gav ekobrottsmyndigheten och FAR år 2003 ut en promemoria med en modell som visar hur revisorn skall gå tillväga vid misstanke om brott. (Ekobrottsmyndigheten, 2004) Indikationer i undersökningar visar att anmälningarna efter detta ökat avsevärt. (Sundén, 2005) Under år 2003 anmäldes 41 brott till ekobrottsmyndigheten vilket var ungefär dubbelt så många som åren innan (Engerstedt, 2004).

Anmälningssplikten har haft en förebyggande effekt på den ekonomiska brottsligheten i Sverige. En undersökning visar att hela 47 procent av revisorerna säger att de upplyst sina klienter om anmälningssplikten för att lättare få dem att lyda deras råd och följa lagen. Revisorerna anser att revisionsyrket fått mer makt och integritet genom lagen om anmälningssplikt. (Korsell & Engerstedt, 2004)

3.2.3 Revisionsprocessen

*Figur 4: Revisionsprocessen vid granskning av ett företags redovisning och förvaltning.
Källa: FAR Revisionsbok, 2004*

Efter att en revisor blivit vald av bolagsstämman börjar revisionsprocessen av företaget. Det mesta arbetet för revisorn uppstår efter det att årsredovisningen är klar, för att fastställa räkenskaperna, men stor del av revisionen sker löpande under året. (FAR, 2004) Revisorn skall utföra sin revidering enligt god revisions sed vilket innebär att han, med tillämpning av professionella metoder, ska skaffa sig tillräckligt goda underlag för sina uttalanden. Revisorn ska ha sin utgångspunkt i begreppen risk och väsentlighet. Den största risken är att revisorn inte upptäcker väsentliga fel som gör att han uttalar sig felaktigt om bolagets ställning. (Cassel, 1996) Enligt god revisions sed skall revisorn under året följa vad som händer i bolaget, såsom budgetar, prognoser och protokoll, samt göra egna analyser för att skapa sig en god bild av företaget. Varje revisionsprocess av ett bolag börjar med en planering. (FAR, 2004)

3.2.3.1 Planering

Planeringen består av insamling av kunskap från verksamheten och analys av vilka risker som kan finnas i den. En annan grundsten i planeringen är att avgöra vilken grad av väsentlighet för fel som kan uppstå i verksamheten. Det gäller att avgöra vilka fel som är av sådan väsentlighet att de skall tas upp och vilka som skall ignoreras. (FAR, 2004)

3.2.3.2 Granskningsprogram

Efter planeringen börjar andra delen av revisionsprocessen, granskningsprogrammet. När insamlingen av information är klar, riskerna analyserade och graden av väsentlighet fastställd skriver revisorn ett övergripande granskningsprogram för hur granskningen av företaget skall utformas. Viktigt med utformningen av granskningsprogrammet är att det är anpassat till att hitta avvikelser som anses väsentliga för verksamheten samtidigt som ointressanta avvikelser lämnas därhän. Granskningsprogrammet skall återge: (FAR, 2004:32).

- *Vilka områden granskningen skall inriktas på*
- *Hur omfattande revisionsarbetet skall bli*
- *Vilka granskningsmetoder som skall användas*
- *När arbetet ska göras*
- *Vilka medarbetare och specialister som skall delta i uppdraget*
- *Vilken information från företaget som ska användas*
- *Om arbete från bolagets internrevisor skall användas*

3.2.3.3 Granskning

Nästa steg i processen är själva granskningen av bolagets förvaltning samt bolagets årsredovisning. Granskningen kan delas upp i två granskningsmetoder, granskning av kontroller samt substansgranskning. (FAR, 2004)

Vid granskning av kontroller gör revisorn en verifiering av att företagets interna kontroll fungerar som den skall. Detta sker exempelvis genom intervjuer, uppföljning av avstämningar, bedömning av hur redovisningsrutiner utformas eller observationer av kontrollåtgärder. (FAR, 2004)

Vid substansgranskning gör revisorn en kontroll av innehållet i företagets balans- och resultaträkning i den löpande bokföringen eller i bokslutet. Substansgranskningsåtgärder kan exempelvis vara lagerinventeringar och nyckeltalsanalyser, men också andra analytiska granskningar såsom vinstutveckling, omsättningshastighet och budgetavvikelser. Vilken metod revisorn väljer att använda beror till stor del på vilken kvalitet den interna kontrollen på företaget har. (FAR, 2004) Det vanligaste är att använda en kombination av dessa två metoder (KPMG, 2005).

Den sista delen av revisionsprocessen är att revisorns granskning mynnar ut i en revisionsberättelse där han förmedlar sin granskning till aktieägarna på bolagsstämman (ABL 10 kap 5 §). I nästa avsnitt kommer en ingående redogörelse för revisionsberättelsen, dess innehåll och historia.

3.3 Revisionsberättelsen

En viktig del i revisorns arbete är avrapporteringen, dvs. slutförandet av själva revisionsuppdraget. Avrapporteringen riktar sig till flera olika mottagare, såväl interna som externa intressenter till företaget. Den kan ta sig många olika former till exempel revisions-PM, revisionsberättelser och muntliga rapporter. (Cassel, 1996) Av alla rapporter är dock revisionsberättelsen revisorns viktigaste möjlighet att framställa sin granskning av företaget. Det är hans enda möjlighet att utåt visa förhållandena i företaget. (FAR 2, 2004) Revisionsberättelsens utformning har förändrats under åren och vi tänkte i nedanstående kapitel redogöra för revisionsberättelsens historia samt dess utformning idag.

3.3.1 Revisionsberättelsen historia

Om man går ungefär 100 år tillbaka i tiden var revisionsberättelsen ett utlåtande som presenterades på bolagsstämman men inte för någon myndighet. Med en ny aktiebolagslag 1944 ändrades dessa regler kring revisionsberättelsen och i ABL från 1975 fastställdes en ny mall för revisionsberättelsen. (Danielsson, 1997)

Den nya revisionsberättelsen fastställdes av FAR och började användas 1979. Ett exempel på denna utformning kan ses i bilaga 4. I revisionsberättelsen skulle revisorn förklara vad han hade gjort, fastställa att årsredovisningen följde lagen, till- eller avstyrka ansvarsfrihet, fastställa resultat- och balansräkning, samt godkänna styrelsens förslag på vinstdisposition. I revisionsberättelsen skulle det också framgå att revisionen var utförd enligt god revisionssed. (Thörnblad & Hjalmarsson, 1997)

1988 genomgick revisionsberättelsen i USA en förändring för att bli mer användbar. Man hade nämligen upptäckt att många intressenter hade fel uppfattning om revisorns och företagsledningens respektive ansvar. Man lade därför till ett nytt inledande stycke i revisionsberättelsen för att förtydliga denna ansvarsfördelning. Vidare hade man även upptäckt att användarna inte alltid förstod sig på vad revisorns arbete faktiskt innebar. Även en kortare beskrivning av detta infördes därför i revisionsberättelsen. En studie som genomfördes 1992 visade att användaren av revisionsberättelsen i USA tyckte att den nya utformningen var betydligt mer användbar än sin föregångare. (Christiansson et al, 1998)

Som en följd av förändringen i USA börjande man i Sverige, och i många andra länder, att se över sin egen revisionsberättelse. FAR tillsatte en projektgrupp som, med vissa försvenskningar, översatte den amerikanska revisionsberättelsen till svenska. Detta förslag presenterades på FAR- dagen 1989, men intresset var svagt och projektet lades på is. Utomlands fortsatte dock förändringsarbetet och 1994 kom IFAC med ett förslag på en ny revisionsberättelse. Detta förslag kallades ISA 700 och antogs som internationell rekommendation. (Thörnblad & Hjalmarsson, 1997)

I och med ISA 700 blommade den svenska debatten huruvida Sverige borde ändra sin revisionsberättelse på nytt. FAR: s projektgrupp fick i uppgift att ta fram ett nytt förslag. Denna gång var det IFAC/ISA 700, och inte USA, som var den stora förebilden. 1996 var projektgruppens förslag färdigt och det gick ut på remiss till FAR: s ledamöter. Responsen var positiv och 1997 antogs därför en ny utformning av revisionsberättelsen även i Sverige. (Thörnblad & Hjalmarsson, 1997)

3.3.1.1 Dagens revisionsberättelse

Dagens revisionsberättelse är i grunden den samma som den som fastställdes 1997. Under åren har vissa saker ändrats men principen är den samma; den ska ge en klarare bild av företagets situation genom en tydligare formulering i revisionsberättelsen. (FAR, 2004) Mallen för den nya revisionsberättelsen kan ses i bilaga 5. Nya regleringar som tillkommit i revisionsberättelsen och för revisorn är lagändringen om att revisorn måste anmäla misskötsel av skatter och avgifter, samt revisorns anmälningsplikt vid misstanke om brott som tillkom 1999. (ABL 10 kap) Den innehåller även en bredare förklaring av revisorns och syrelsens ansvarsområden och en utförligare förklaring till hur revisorns granskning är utformad. I dagens revisionsberättelse framgår det tydligare vilken roll revisorn har och på vilka grunder hans uttalanden fastställts. Vidare skall fastställas att förvaltningsberättelsen är förenlig med övriga delar i årsredovisningen. (FAR 2, 2004) I kapitlet nedan ger vi en djupare redogörelse för vad dagens revisionsberättelse innehåller och vad som menas med ren respektive oren revisionsberättelse.

3.3.2 Revisionsberättelsens innehåll

Trots att revisionsberättelsen år 1997 genomgick en förändring för att bli mer utförlig och förklarande är den fortfarande mycket standardiserad. Innehållet i revisionsberättelsen är

fastställt i 10 kapitlet 27-32 §§ i ABL och ska följas av revisorerna. I revisionsberättelsen skall bland annat framgå:

- *Huruvida årsredovisningen upprättats enligt tillämplig lag och om den ger en rättvisande bild av bolaget.*
- *Huruvida förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.*
- *Huruvida balansräkning och resultaträkning skall fastställas av bolagsstämman.*
- *Huruvida bolagsstämman bör fördela vinst eller förlust utefter förvaltningsberättelsen.*
- *Huruvida styrelseledamöter och den verkställande direktören skall beviljas ansvarsfrihet för räkenskapsåret.*
- *Huruvida bolaget inte fullgjort sina skyldigheter gällande skatter och avgifter.*
- *Övriga upplysningar som revisorn anser att bolagsstämman bör få kännedom om.*

Om revisorn anser att företaget brutit mot någon av ovanstående punkter ska han anmärka på detta i revisionsberättelsen. En anmärkning i revisionsberättelsen innebär att revisorn gör en avvikelse från standardutformningen och revisionsberättelsen kallas då för oren. Om ingen anmärkning görs är revisionsberättelsen ren. (Cassel, 1996)

3.3.2.1 Ren revisionsberättelse

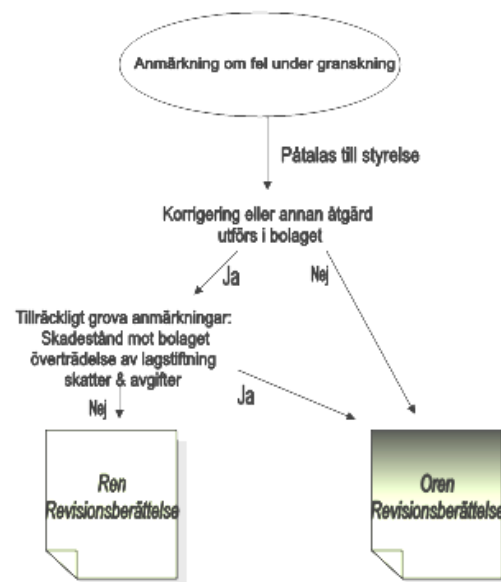
En ren revisionsberättelse är alltså en revisionsberättelse som överensstämmer med standardutformningen. (se Bilaga 5). Den lämnas när revisorn efter sin granskning inte tagit upp några anmärkningar mot vare sig årsredovisningen, styrelsens eller VD:s förvaltning eller andra förhållanden enligt lagstiftning eller andra regelverk, exempelvis bolagsordningen. (FAR 2, 2004) De flesta granskningar slutar med en revisionsberättelse utan anmärkning, sju av åtta företag visar upp en ren revisionsberättelse. (Suneson, 1995)

3.3.2.2 Oren revisionsberättelse

En oren revisionsberättelse uppstår när revisorn med en anmärkning avviker från standardutformningen av revisionsberättelsen. Det finns ett obegränsat antal anmärkningar som en revisor kan göra, men några exempel kan vara försenad årsredovisning, olovliga lån till aktieägare eller brister i den interna kontrollen. När revisorn lämnar en oren revisionsberättelse skall han skriva en invändning där det beskrivs tydligt vilka skäl revisorn har för sin anmärkning. Det finns tre grader av

invändningar. Revisorn skall antingen uttala sig med reservation om att det inte går att lämna en revisionsberättelse enligt standardutformningen med hänsyn till att han är oenig med styrelsen eller VD. Detta är den lindrigaste formen av uttalande. I annat fall skall revisorn konstatera att granskningen inte är fulländad och oenigheten med styrelse och VD är så väsentlig att ett reservationsuttalande inte räcker till. I värsta fall skall revisorn uttala en avvikande mening när hans uppfattning inte alls stämmer överens med vare sig styrelse eller VD. (FAR 2, 2004)

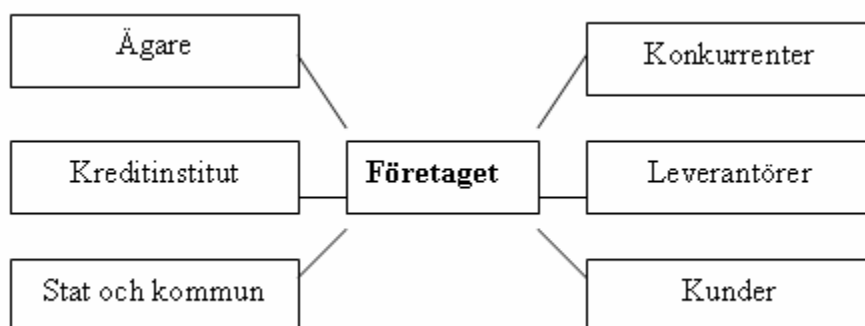
I slutet av revisionsberättelsen skriver revisorn ett påpekande om ansvarsfrågan i företaget. De påpekanden revisorn gör i revisionsberättelsen kan vara mer eller mindre allvarliga, men att antingen avstyrka ansvarsfrihet eller varken till- eller avstyrka ansvarsfrihet för styrelse och VD anses vara det allvarligaste (Suneson, 1997). När revisorn har skrivit en oren revisionsberättelse skall han enligt lag skicka en kopia på den till Skatteverket. (ABL 10 kap. 33a§) Väsentliga felaktigheter i bolaget som framkommer under revisionen överlämnas till bolagets styrelse fortlöpande och korrigeras allt eftersom granskningen pågår. De flesta felaktigheter som rättas till leder inte till någon anmärkning i revisionsberättelsen. Det finns däremot vissa fel som revisorn är skyldig att ta upp som anmärkning även om de har korrigerats i efterhand. Dessa anmärkningar kan vara överträdelse av rådande lagstiftning, misskötsel av behandling av skatter och avgifter, eller om bolaget under någon annan omständighet lidit skada av en händelse. I modellen nedan beskrivs arbetsgången vid upptäckande av felaktigheter under granskningen av företaget. (FAR 2, 2004)

Figur 5: Arbetsordningen vid upptäckande av fel vid revisorns granskning.
Källa: KPMG

3.4 Intressenter

Ett företag har flera olika grupper av externa intressenter. Ägare, kreditinstitut, stat och kommun, leverantörer, kunder och konkurrenter är alla exempel på sådana. Dessa grupper efterfrågar ständigt information om företaget och dess ekonomiska ställning. (Smith, 2000) Den information som intressenterna har tillgång till är för det mesta sådan information som är offentlig. Baserat på informationen som finns tillgänglig görs företagsanalyser. (Hansson et al, 2001) Årsredovisningen är exempel på sådan information som externa intressegrupper har nytta av vid sin bedömning av företaget. Årsredovisningen ska ge en rättvisande bild av företaget så att de utomstående intressentgrupperna ska kunna ta ställning till företaget. (Diamant, 2004)

Figur 6: Modell över ett företags intressenter.
Källa: Hansson et al, 2001:11

3.4.1 Kreditinstitut

Kreditinstitut är företag som finns för att förse andra företag med kapital. Kreditinstituten intar en borgenärsställning till de bolag som de lånar ut kapital till. I Sverige fanns det 1998 17 bankaktiebolag, 17 utländska filialetableringar, 85 fristående sparbanker drivna i stiftelseform samt två medlemsbanker (Nationalencyklopedin, 2005). Med olika finansieringslösningar kan företag göra investeringar som ökar produktiviteten eller frigöra kapital. Det finns olika typer av finansieringsformer beroende på vilka behov företagen har. För att bevilja en kredit vill kreditinstitutet i regel ha en säkerhet. En

säkerhet kan t.ex. vara bilen vid ett bilköp eller huset vid husköp. Kreditinstitut tar betalt för krediten i form av ränta. (www.nordea.se)

Kreditinstitut har som långivare ett intresse i företagets redovisning då det undersöker kreditrisken, risken för att ett företag inte kan betala tillbaka sina lån. Denna risk kan på kort sikt beräknas utifrån nyckeltal såsom soliditet och likviditet medan man på längre sikt hellre vill se företagets lönsamhetsutveckling. Det ligger därför till stor del i kreditinstitutens intresse att de bolag de lånar ut likvida medel till inte övervärderar sina tillgångar och skapar en falsk bild av sin ekonomiska ställning och resultatutveckling. Redovisningsnormer har med tiden utformats till att tillgodose dessa intressen genom reglering om högsta tillåtna värde som tillgångar får tas upp till i företagets balansräkning. En viktig grund till bedömning enligt redovisningsnormerna om vad högsta tillåtna tillgångsvärden har varit att de skall visa en rättvisande bild av bolagets finansiella situation. (Smith, 2000) Det är revisorn som i sin granskning sedan skall fastställa räkenskaperna och därmed bekräfta tillgångarnas riktiga värde i bolaget i revisionsberättelsen. (FAR, 2004)

3.4.2 Skatteverket

Skatteverket är en landsomfattande statlig myndighet vars huvuduppgift är att administrera skattesystemet i Sverige. Myndigheten svarar också för fastighetstaxering, folkbokföring, registrering av bouppteckningar samt även viss brottsbekämpning inom landet. Målsättningen för myndigheten är att skatter och avgifter skall fastställas så rättssäkert och kostnadseffektivt som möjligt, så att skillnaden mellan den faktiska skatten och den teoretisk riktiga skatten är så liten som möjligt. (Skatteverkets årsredovisning 2004)

Staten i egenskap av skatteindrivare är en stor intressegrupp till företagen i samhället. Deras intresse av årsredovisningen är att se om det skattepliktiga resultatet framräknats i enlighet med god redovisningssed. Skatteverket har till skillnad från kreditinstitutet ett intresse av att företagen inte nedvärderar sina tillgångar för lågt för att visa ett lågt resultat utåt för verksamheten. Detta medför att företaget betalar en lägre skatt då bolagsskatten för företaget räknas fram procentuellt från företagets resultat. Denna reglering har tillgodosetts genom redovisningsnormer i skattelagstiftningen om lägsta tillåtna värde för tillgångar i balansräkningen. (Smith, 2000)

3.4.3 Ekobrottsmyndigheten

Ekobrottsmyndigheten (EBM) är en statlig myndighet som grundlades 1998 och som har till uppgift att förebygga och bekämpa ekonomisk brottslighet i samhället. EBM svarar både för samordning och andra åtgärder för den nationella ekonomiska brottsbekämpningen, men även mot bedrägerier, missbruk och annan oegentlig och ineffektiv hantering och användning av EU-relaterade medel i landet. (www.ekobrottsmyndigheten.se)

EBM:s operativa arbete inkluderar utredningar av borgenärsbrott som utförs i samband med konkurser, skattebrott, brott mot insiderstrafflagen samt bedrägerier som berör EU: s finansiella intressen. EBM handlägger också andra brottsmål där särskilda krav ställs på kunskaper om finansiella förhållanden, näringslivsförhållanden, skatterätt eller liknande. Den ekonomiska brottslighet som behandlas av EBM är de brott som återfinns i Brottsbalkens elfte kapitel. Brottsrubriceringar som behandlas är exempelvis: bokföringsbrott, insiderbrott, mannamån eller oredligheter mot borgenärer, skattebrott, vårdslös skatteuppgift och vårdslöshet mot borgenärer. (www.ekobrottsmyndigheten.se)

3.5 Kapitelsammanfattning

I detta kapitel har fyra avsnitt behandlats. De är institutionell teori, revision, revisionsberättelsen samt företagens intressenter. Den institutionella teorin utgår från en modell av Willmott, Puxty, Cooper & Lowe och förklarar redovisningens utveckling utifrån rubrikerna staten, redovisningsprofessionen, marknaden och internationella influenser. Den svenska staten har haft möjligheten att påverka redovisningens utveckling i och med att den tog makten över industrin efter Kreugerkraschen på 1930-talet. Man ville då skydda sig mot liknande händelser och redovisningsregleringen blev aktuell genom en ny ABL. Idag reglerar staten redovisningens utformning genom ABL, ÅRL, BFL och indirekt genom skattelagstiftningen. Redovisningsprofessionen i Sverige har haft en stor roll i redovisningens utformande. Det började när handelskammaren auktoriserade de första revisorerna i början av 1900-talet och fortsatte sedan med bildandet av FAR 1923. Efter FAR har andra normgivare bildats såsom BFN och RR. Marknaden har haft inflytande på redovisningens utveckling genom att företag tittar på varandras redovisning och tar efter det som de gillar. Den svenska redovisningen har även påverkats mycket av internationella influenser. Detta kan till stor del förklaras med

att Sverige är en liten öppen ekonomi med många internationella kontakter och multinationella företag att anpassa sig till.

Avsnittet om revision behandlar revisorns roll, revisorns anmälningsplikt samt revisionsprocessen. Revisorn är ett av bolagsorganen och hans uppgift är att se till att uppdragsgivaren samt övriga intressenter förses med goda beslutsunderlag. Revisorn har anmälningsplikt vilket innebär att han är skyldig att anmäla sin klient till ekobrottsmyndigheten om han upptäcker att denne brutit mot lagen. När revisorn granskar sin klient för att kontrollera dennes redovisning följer han en viss process som innebär planering, utformning av granskningsprogram samt granskning av verksamheten. Revisionsprocessen utmynnar sedan i en revisionsberättelse.

Revisionsberättelsen behandlas i det tredje avsnittet och är revisorns enda möjlighet att utåt visa förhållandena i företaget. Revisionsberättelsens utformning har påverkats mycket av internationella influenser och dagens utformning följer IFAC: s internationella standard ISA 700. Denna mall är relativt standardiserad och dess innehåll är specificerat i ABL 10 kapitlet 27-32 §§. En revisionsberättelse sägs vara ren eller oren beroende på om revisorn gjort någon anmärkning och därmed avvikit från standardutformningen eller inte. När revisorn gjort en anmärkning i revisionsberättelsen ska han enligt lag skicka en kopia på den till Skatteverket.

Ett företag har flera olika intressenter som alla ständigt efterfrågar information om företaget och dess ekonomiska ställning. Revisionsberättelsen kan ses som ett kvitto på att den information som ges är korrekt. I sista avsnittet beskrivs de tre intressegrupperna kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndigheten och deras behov av redovisningen. Kreditinstitut har som långivare ett intresse i företagets redovisning då de undersöker kreditrisken, risken för att ett företag inte kan betala tillbaka sina lån. Skatteverkets intresse av årsredovisningen ligger i att se till att det skattepliktiga resultatet framräknats i enlighet med god redovisningssed. Ekobrottsmyndighetens intresse i redovisning är slutligen att se till att företagen inte bryter mot de lagar som återfinns i brottsbalkens elfte kapitel. I följande kapitel redogörs för studiens empiriska data.

4 Resultatredovisning

I kapitlet presenteras resultatet från intervjuerna med de olika intressegrupperna. Tanken med presentationen är att ge läsaren en förståelse för hur de olika intressenterna arbetar med en revisionsberättelse, vad de anser om en ören revisionsberättelse samt vilka konsekvenser en ören revisionsberättelse får för ett företag. Avslutningsvis i kapitlet diskuteras hur de olika intressenterna ställer sig till en förändring av revisionsberättelsen.

Nedan presenteras de resultat som den empiriska undersökningen gett. Redogörelsen delas in i underrubriker där olika typer av frågeställningar som kan finnas i samband med en revisionsberättelse är rubrikerna. För varje frågeställning redogörs för de olika intressegruppernas synpunkter. Detta tillvägagångssätt ger läsaren en bättre möjlighet att få en heltäckande bild av fenomenet ören revisionsberättelse, samt se skillnaden mellan intressegruppernas reaktioner på de olika frågeställningarna. Alternativet till detta presentationsupplägg hade varit att dela in redogörelsen utefter varje intressegrupp. Då hade presentationen av samtliga intressegruppers synpunkter skett var för sig.

I presentationen nedan kommer de specifika intervjuobjekten inte att namnges. Intervjuobjekten representerar sina respektive intressegrupper. Inte heller citeringar är namnspecifika utan ska istället ses som ett citat från intressegruppen.

4.1 Intressenters användning av revisionsberättelsen

Enligt revisorererna själva skrivs revisionsberättelsen i första hand till företagets ägare. Med antagandet att företagsledningen och ägaren inte är samma person, fallet i stora företag, ska revisionsberättelsen ge ägarna en säkerhet för att ledningen sköter företagets räkenskaper som de ska. I mindre företag där ägaren också är den som leder företaget har revisionsberättelsen dock inte så stor betydelse för ägaren. I sådana företag kan man tänka sig att revisionsberättelsen har desto mer betydelse för företagets övriga intressenter; exempelvis kreditgivare och skattemyndigheten. Revisorerna menar att dessa två grupper historiskt alltid haft stor användning av revisionsberättelsen.

”En revisor skriver revisionsberättelsen till företagets intressenter. Den skrivs till alla som vill läsa den och har användning för den. I 9 fall av 10 följer revisionsberättelsen en standardutformning vilket ger känslan av att den inte är så specifik för just den årsredovisningen”

(Kreditgivare)

Trots detta använder sig kreditgivarna av revisionsberättelsen. Den är inte det första de läser i en årsredovisning men den är en bra testfunktion för företagets siffror. Varje år görs en analys av kunderna för att bestämma den specifika kundens kreditrisk. Det är kreditrisken som styr hur mycket en kund kommer att få låna. En central del i den årligen återkommande analysen består av att läsa och hämta information från företagets årsredovisning. Eftersom revisionsberättelsen säkerhetsställer att informationen i årsredovisningen är rättvisande blir den en viktig kontrollpunkt för kreditgivarna som har som rutin att läsa den.

”Revisorn skriver en revisionsberättelse till alla som har ett intresse i företaget. Den orena revisionsberättelsen skrivs dessutom för revisorns egen skull eftersom han är skyldig att anmäla oegentligheter som uppstår i företaget.”

(Skatteverket)

Det är revisorns skyldighet att skicka in en oren revisionsberättelse till skatteverket. När skatteverket fått en oren revisionsberättelse registreras den och klassificeras utefter typ av anmärkning. Exempel på sådana anmärkningar är brister i internredovisningen, anmärkning om eget kapital, betalningsanmärkningar om skatter och avgifter och revisorns avstyrkan av balans och/eller resultaträkningen. En och samma orena revisionsberättelse hamnar ofta under flera av ovan nämnda kategorier. När en första klassificering har gjorts skickas de orena revisionsberättelser vidare inom organisationen. Man tar så småningom beslut huruvida man ska utföra en skatterevision hos företaget, om det räcker med en skrivbordsgranskning eller om det är en fråga om borgenärsintresse. Orena revisionsberättelser som skatteverket går vidare med brukar leda till att de hittar något som ur skattesynpunkt är felaktigt.

Hos ekobrottsmyndigheten används revisionsberättelsen som en del i utredningsarbetet när en anmälan har kommit in. De söker alltså inte själva aktivt igenom årsredovisningar i jakt på brott utan förlitar sig på att revisorer, skatteverket och konkursförvaltare ska anmäla de företag som begått brott. Ekobrottsmyndigheten bildades 1998 för att regeringen ville ta krafttag mot den ekonomiska brottsligheten. Innan ekobrottsmyndigheten bildades fanns det ingen samlad myndighet mot ekobrotten och

utredningarna sköttes av ekorotlarna vid Länskriminalen ute i landet. Förändringen från tidigare är att ekobrottsmyndigheten har ekonomer, poliser och åklagare samlat på samma ställe och gemensamt sköter utredningarna. I och med detta effektiviseras arbetet avsevärt. Man tjänar på att arbeta på detta sätt då det ger ett aktivt förundersökningsledarskap i och med att åklagaren har nära kontakt med utredningsteamet.

4.2 Olika typer av anmärkningar

Det finns oändligt många olika typer av anmärkningar som kan skrivas i en revisionsberättelse. För att få vägledning använder sig revisorn av FAR 2 där flera olika exempel på formuleringar av anmärkningar finns. Revisorn ställer sig frågan ”*jag har detta problemet, hur kan jag formulera det?*”. Det finns några anmärkningar som är mer vanligt förekommande än andra.

”De vanligaste anmärkningar idag är att en kontrollbalansräkning inte upprättats och att företaget har brister i den interna kontrollen. De flesta anmärkningar uppstår som följd av okunskap, slarv och oavsiktliga bokföringsfel.”

(Revisor)

Revisorn ska vara specifik i sina anmärkningar. Frågan som ska besvaras är vad som hänt. Exempelvis så ska revisorn om kapitalet är förbrukat och företaget inte upprättat kontrollbalansräkning påpeka att företaget inte gjort detta och därmed brutit mot ABL. Detta kan jämföras med tidigare då man endast påpekade att företaget inte upprättat kontrollbalansräkning.

”En anmärkning kan tyda på dålig administration och att företaget och dess ledning inte har en känsla för när saker börjar gå åt fel håll.”

(Kreditgivare)

Kreditgivare ser allvarligt på alla olika typer av anmärkningar. Anmärkningar vad gäller värdering av tillgångar är givetvis viktig då det är företagets tillgångar som står som säkerhet för krediter. För sent inbetalda skatter och avgifter kan tyda på dåligt kassaflöde vilket ger kreditgivarna varning om att företagets likviditet inte är den bästa.

Skattemyndigheten å andra sidan har mer specifika intresseanmärkningar. Att skatter och avgifter betalats för sent är knappast en anmärkning de bryr sig om då de redan vet om detta. Följande typer av anmärkningar är istället av intresse för skatteverket:

- Förbjudna lån.
- Bilförmån som inte har redovisats.
- Löner som inte har redovisats.
- Kassor som inte verifierats.
- Brister i den interna kontrollen.

Ekobrottsmyndigheten är intresserad av anmärkningar som kan kopplas till någon brottsmisstanke och då framförallt de som finns nämnda i brottsbalkens 11 kapitel. De utreder till viss mån även mål där anmärkningar om skatter eller avgifter förekommit, där en viss redovisningsexpertis är nödvändig för utredningen.

4.3 Konsekvenserna av en oren revisionsberättelse

”Jag hoppas verkligen att intressenter inser hur allvarliga anmärkningarna är. Men man märker att det finns många som inte tar så allvarligt på det vi skriver. Som revisor kan man ibland undra om allt arbete man lägger ner bara är ett spel för galleriet.”

(Revisor)

Det är svårt för revisorerna att sätta fingret på hur intressegrupperna reagerar på en oren revisionsberättelse. Det skiljer sig väldigt mycket bland olika intressenter. Vad de vet genom praktiska erfarenheter är att en oren revisionsberättelse kan få förödande konsekvenser för deras kunder samtidigt som den inte behöver få några konsekvenser alls. Förhoppningen hos revisorerna är dock att man inom de olika grupperna förstår hur allvarlig en anmärkning är. Dock understryker revisorerna att det alltid är en fördel för grupperna att ta reda på anledningen till den orena revisionsberättelsen. Vi fick bland annat ett fall berättat för oss där ett företag på grund av att deras revisor gått bort lämnat in årsredovisningen för sent. Den nya revisorn var därför tvungen att anmärka på detta i revisionsberättelsen eftersom det strider mot lagen. På grund av anmärkningen klassades företaget helt plötsligt som ett riskföretag och fick stora problem hos kreditgivarna. Hade kreditgivarna istället tagit reda på anledningen till anmärkningen hade detta förmodligen aldrig skett.

”Det ska väldigt mycket till för att en revisor ska skriva en anmärkning. I nio fall av tio är den revisionsberättelse vi får se en standardutformad version. Man får känslan av att revisorn i princip bara gått till sin dator och tryckt på enter för att skriva ut en standardmall... Det är inte så konstigt att man reagerar när man får se en som inte följer standard.”

(Kreditgivare)

Kreditgivarna är inte helt övertygade om att revisorerna alltid hittar felen. De har en viss skeptisk inställning till revisorernas arbete och förmåga att hitta fel. Det är ju knappast revisorernas jobb att hitta alla fel heller men det har i flera fall visat sig i efterhand att oriktigt värderade tillgångar inte upptäckts vid revisionen. Många sådana exempel har dykt upp på sistone där den främsta i raden är Enronskandalen. I takt med att fler och fler exempel på oriktig revision uppdagats är det inte konstigt att kreditgivarna har den inställning de har. Detta har fått till följd att en anmärkning i revisionsberättelsen, oavsett typ av anmärkning, är väldigt allvarlig. Vid internutbildningar för kreditgivare lärs ut att man ska ta mycket allvarligt på en oren revisionsberättelse.

Att ha en oren revisionsberättelse är alltså ett mycket dåligt betyg för ett företag ur kreditgivarnas synvinkel. Behandling av det specifika företaget försämras på ett eller annat sätt. Det spelar dock stor roll om det är en nuvarande kund eller en helt ny kund som visar upp en oren revisionsberättelse. En befintlig kund som visar upp en oren revisionsberättelse bes om en förklaring. Dessa kunder är för det mesta värda att hjälpa eftersom det är mer kostsamt att arbeta upp en ny kund än att rädda en nuvarande. Utgångspunkten är alltså att hjälpa de som har problem för att inte förlora pengar på kunden. Följderna kan istället bli att kreditgivaren kräver bättre interna processer, nya säkerheter eller ändrade kostnader för lånen. Om en befintlig kund visar upp en oren revisionsberättelse flera år i rad kommer kreditgivaren att vidta större åtgärder till exempel om en ny kund med en oren revisionsberättelse försöker låna pengar är det i regel svårt. Kreditgivarna ger sig inte frivilligt in i en dålig affär. En av kreditgivarna menade att om ingen annan vill ha kunden, varför skulle då de vilja ha den.

Skattemyndigheten kommer inte i kontakt med några andra revisionsberättelser än orena. De använder dem i sitt arbete som en av flera varningssignaler för att se om ett företag är subjekt för skatterevision. *”Revisionsberättelsen är ett tips som är trovärdigt.”* En skatterevision hos ett företag uppkommer på grund av att flera olika anmälningar har kommit mot detta företag. Bara för att företaget har en oren revisionsberättelse behöver det inte betyda att en skatterevision kommer att genomföras men därmed inte sagt att en ren revisionsberättelse betyder att ett företag inte kommer att utsättas för en skatterevision. Företag utsätts för skatterevision när flera olika röda lampor har tänts.

Revisionsberättelsen är en sådan röd lampa. ”Granskningen av en oren revisionsberättelse är en del i helhetsbedömningen som ett företag kan genomgå.” En annan del är till exempel tips från konkurrenter, leverantörer eller andra intressenter. Vad skattemyndigheten säger om revisionsberättelsen är att den är en pålitlig röd lampa eftersom den kommer från revisorerna som granskat företagets redovisning. Det är inte vanligt att de andra intressenterna genomgått samma förfarande i sin bedömning. Om ett företag uppvisar orena revisionsberättelser flera år i rad ökar risken för företaget att råka ut för en skatterevision.

Ekobrottsmyndigheten ser en anmälan som kommit in från en revisor med en oren revisionsberättelse som ett trovärdigt tips och en trovärdig anmälan. Ett företag som får en oren revisionsberättelse har inte direkt någonting att frukta från ekobrottsmyndigheten, då de inte aktivt söker igenom revisionsberättelser. Däremot använder ekobrottsmyndigheten revisionsberättelsen i sin utredning om det kommer in en anmälan mot ett företag som har en oren revisionsberättelse. Det påpekas dock att en ren revisionsberättelse inte betyder att företaget slipper en utredning. Om ekobrottsmyndigheten får in en anmälan mot ett företag utreder de denna även om revisionsberättelsen är ren.

”Rena revisionsberättelser betyder inte alltid att allt är frid och fröjd. Stora bolag som måste tänka på att upprätthålla sin image är väldigt måna om att hålla eventuella brott inom företaget.”

(Ekobrottsmyndigheten)

Ekobrottsmyndigheten tror själva att det är möjligt att anmärkningar om brott hos företag kommer att öka framöver. Om revisorn inte uppmärksammat att ett brott begåtts och lämnar en ren revisionsberättelse kan han själv bli åtalad för bokföringsbrott.

4.4 Förändringar i revisionsberättelsen

Historiskt skulle det mycket till för att skriva en oren revisionsberättelse. Den kulturen fanns helt enkelt inte då men idag har det blivit mer accepterat i revisorskåren att skriva anmärkningar. Revisorerna tycker att den utformning som revisionsberättelsen har idag är bra. Det finns inget som de skulle vilja skriva men inte får, utan det finns utrymme till allt som de vill ha sagt. Att skriva en analys av företaget är inte något att fundera på. Eftersom företagsledningen redan skrivit sin förvaltningsberättelse och den reviderats av revisorerna är det onödigt att revisorerna ska göra en ytterligare analys.

”Ju mer information vi kan få desto bättre är det för oss. Om revisorn hade valt att analysera företaget, ungefär så som förvaltningsberättelsen gör, hade den informationen tillfört oss en del. Den hade dock inte ersatt något i vårt arbete.”

(Kreditgivare)

Ytterligare information i revisionsberättelsen hade förenklat kreditgivarnas arbete. På senare tid har revisorer vågat skriva mer utförligt och detaljerat när de avvikit från standardutformningen. Detta har underlättat kreditgivarnas arbete då de lättare förstår vad felet är. Tidigare utgick revisorer mer från att läsaren visste vilka följder en viss anmärkning hade. Numera skriver revisorerna vilken följd en viss anmärkning faktiskt får.

Skatteverket tycker att revisionsberättelsen är bra som den är idag. En stor förändring som underlättade deras arbete var när det blev lagstadgat i aktiebolagslagen att revisorn var tvungen att skicka in en oren revisionsberättelse till dem om den innehöll vissa anmärkningar. Arbetet har kunnat utföras mycket effektivare efter detta och skatteverket behöver inte längre leta efter företag med felaktigheter.

En stor förändring för ekobrottsmyndigheten var lagstiftandet av anmälningsplikten för revisorer. Anmälningsplikten för revisorer kom 1999, men det var svårt att se några resultat av den nya lagändringen i början. *”Revisorerna visste inte riktigt vad som var ett tillräckligt stort brott för att anmälas.”* Ekobrottsmyndigheten tycker att revisorerna bör anmäla vid låg grad av brott samtidigt som de förstår att det är mycket lättare för en konkursförvaltare att anmäla. Revisorn är inte lika självständig och har nära kontakt med styrelsen. Att anmäla sin kund är inte så lätt. Anmälningsplikten är dock ett instrument för revisorn att sätta press på företagen. Den har gett revisorerna mer makt än tidigare.

4.5 Kapitelsammanfattning

Kreditgivare, skattemyndigheten och ekobrottsmyndigheten använder sig alla av revisionsberättelser i sina bedömningar av företag. Resultatredovisningen visar att en oren revisionsberättelse för med sig skada för det drabbade företaget. Framförallt så kan skadan uppstå då kreditgivarna, som tar mycket allvarligt på en oren revisionsberättelse, bland annat kan neka företag kredit på grund av en anmärkning. Även skattemyndigheten ser allvarligt på anmärkningar och menar att risken för att ett företag ska utsättas för skatterevision ökar om företaget har en oren revisionsberättelse. Det spelar dock stor roll

vilken typ av anmärkning som företaget får i sin revisionsberättelse. För ekobrottsmyndigheten har den orena revisionsberättelsen betydelse när anmärkningarna är av brottslig karaktär.

Förändringar i revisionsberättelsen är något som historiskt skett några gånger. Totalt sett finns det ingen intressent som saknar någon information i dagens utformning av revisionsberättelsen men mer information skadar aldrig anser kreditgivarna. Resultaten som presenterats i detta kapitel kommer att analyseras i följande kapitel. Målet med den analysen är att uppnå uppsatsens syfte på bästa sätt.

5 Slutsatser

I detta kapitel analyseras den information som kommit fram vid intervjuerna. Genom denna analys ämnar kapitlet ge svar på de frågor som lade grunden till uppsatsens syfte. Vidare kommer den institutionella teorin kopplas till empirin för att förklara varför svaren i undersökningen är som de är. Avslutningsvis ges förslag till vidare forskning.

5.1 Inledning

Företag är omringade av ett flertal intressenter i samhället som har intresse i deras redovisning. Kreditgivare har ett intresse genom att de är finansiärer till företaget och är intresserade av att företaget kan fullfölja sina förpliktelser. Skatteverket har ett intresse genom att skatten ett företag skall betala räknas ut på företagets resultat. Ekobrottsmyndigheten har ett intresse av att företaget följer de lagar och förordningar som gäller i samhället och att deras redovisning därmed är riktig. Intressenterna kan genom revisionsberättelsen få bekräftat att företagets redovisning är riktig och att företagets situation är stabil. Revisorn kommer fram till revisionsberättelsen efter en genomgående granskning av företaget. Samtliga intervjuade ansåg att revisorn inte bara skriver revisionsberättelsen till företagets ägare, utan även till företagets intressenter. En revisionsberättelse som följer standardutformning och inte har några anmärkningar efter revisorns granskning klassificeras som en ren revisionsberättelse. Om revisorn under sin granskning upptäcker väsentliga fel i företagets redovisning eller i förvaltningen anmärker han detta i revisionsberättelsen och den klassificeras därmed som oren. Hur reagerar då företagets intressenter om ett företag visar upp en oren revisionsberättelse? Det är detta som denna uppsats ämnar besvara. Syftet med uppsatsen, och därmed även uppsatsen forskningsfråga, är att undersöka konsekvensen av en oren revisionsberättelse för ett företag med utgångspunkt från intressentgrupperna kreditgivare, skatteverket och ekobrottsmyndigheten. I nedanstående stycke kommer denna forskningsfråga att besvaras utifrån resultaten från den empiriska undersökningen.

5.2 Studiens praktiska bidrag – syftet utforskas

Samtliga intressegrupper använder i någon form revisionsberättelsen i sin granskning av ett företag. Detta är en grundförutsättning för att på ett tillfredsbringande sätt kunna besvara och utforska arbetets syfte. En annan bra utgångspunkt för undersökningen är kunskapen om att revisionsberättelsens användning skiljer sig åt i de olika grupperna. Med det inte sagt att de olika grupperna använder sig olika mycket av revisionsberättelsen, då detta inte är det som mätts, utan att revisionsberättelsen har olika betydelse för var och en av intressenterna. Intressenterna ser revisionsberättelsen på olika sätt och ur olika synvinklar vid sin granskning av företaget. I samtliga fall spelar det stor roll om revisionsberättelsen är ren eller oren.

Rena revisionsberättelser ska enligt undersökningen mer sällan leda till åtgärder mot ett specifikt företag. Detta påstående baseras på att våra intressenter anser att företag med rena revisionsberättelser inte väcker lika stor uppmärksamhet som företag med orena revisionsberättelser. Att ha en ren revisionsberättelse behöver dock inte betyda att ett företag slipper negativa konsekvenser då det framställs exempel på företag som råkat illa ut trots sina rena revisionsberättelser. Att ha en oren revisionsberättelse å andra sidan anses alltid vara allvarligt enligt samtliga intervjuade intressenter. En oren revisionsberättelse kan komma att medföra flera olika konsekvenser för ett företag. De kan av kreditgivare få kravet att göra förändringar i interna processer, få ge högre säkerheter för sina lån, få försämrade lånevillkor eller i värsta fall inte få låna några pengar alls. Skatteverket kan å sin sida besluta att genomföra en skatterevision hos det drabbade bolaget, något som för företaget är tidskrävande och kan leda till böter vid upptäckandet av felaktigheter. Även ekobrottsmyndigheten kan besluta att utreda ett fall hos ett företag som har en oren revisionsberättelse. I sådana lägen är det inte på grund av företagets revisionsberättelse i sig som man utreder fallet men den är en del i helheten.

Betydelsen som en oren revisionsberättelse har beror mycket på vilken typ av anmärkning företaget får. Det är svårt att utpeka en viss anmärkning som hos alla intressegrupper får negativ konsekvens. Det finns anmärkningar som kreditgivarna tycker är allvarliga och skattemyndigheten eller ekobrottsmyndigheten inte lägger så stor vikt vid. Ett exempel är *för sent inbetalda skatter & avgifter*. En sådan anmärkning kan peka på ett dåligt kassaflöde hos ett företag vilket kreditgivarna ser som negativt. Det är däremot inte så intressant för skattemyndigheten då de redan vet om ett visst företag betalat sina skatter & avgifter för sent och i så fall redan vidtagit åtgärder. Det finns också exempel på anmärkningar som får samtliga intressegrupper att ta till hårdhandskarna, nämligen olika typer av felvärderade tillgångar. Sådana kan få kreditgivare att ryta till eftersom säkerheter de fått kanske inte är av det värde de

förväntat sig. Skatteverket kan, om tillgången värderats för lågt, retroaktivt kräva in mer skatter från företaget. En anmärkning får alltså olika konsekvenser beroende på vilken typ av anmärkning det är och vilken intressent man talar med.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att en oren revisionsberättelse kan få konsekvenser för ett företag på flera olika håll i samhället samtidigt. Ett företag som visar upp en oren revisionsberättelse kan i ett extremfall bli av med sin kredit, utsättas för skatterevision och åka dit för ekonomiskbrottslighet. Samtliga intressenter är överens om att ett företag som visar upp en oren revisionsberättelse flera år i rad kommer att ha svårt att fortsätta med sin verksamhet.

5.3 Studiens teoretiska bidrag

I redogörelsen för studiens teoretiska bidrag har det empiriska materialet från resultatredovisningen analyserats utifrån den institutionella teorin i litteraturgenomgången. Förhoppningen är att på detta sätt kunna förklara och förstå resultatet med hjälp av teorin.

Finansiella kriser i ekonomin medför förändringar i redovisningsregler. Detta kan förklaras med North's teori över hur institutioner genom instiftning och förändring av organisationer inför nya spelregler i samhället. De finansiella kriserna bidrar till att krafter i samhället vill att en förändring skall genomföras. Institutionerna i samhället ändras därmed och genom organisationer skapas en ny reglering. Intressenters användning av redovisningen kan tolkas utifrån den institutionella teorin. Kriser som Kreugerkraschen och bankkrisen har enligt Jönsson (1991) gjort att intressenterna fått upp ögonen och mer börjat ifrågasätta redovisningen. I och med detta har revisionsberättelsens betydelse som dokument troligtvis vuxit eftersom det är ett kvitto på att en oberoende källa gett sitt godkännande till redovisningen. Att alla våra intervjuobjekt tycker att revisionsberättelsen är mycket betydelsefull är ett tecken på detta.

Som Jönsson (1991) skriver uppstår redovisningsförändringar när det finns något som förespråkar behovet av nya regler samt när det finns någon som anses tillräckligt kompetent att ansvara för regleringen. Ovannämnda kriser kan även förklara förändringarna i revisionsberättelsen och intressenternas krav på redovisningens utformning ökar mer och mer för varje kris för att känna att de ska kunna lita på företagens siffror. Från intervjuerna har vi förstått att detta även gäller

revisionsberättelsen. Förr i tiden krävdes mycket mer för att skriva en oren revisionsberättelse. Då var revisorerna också mer vaga i formuleringen av sina anmärkningar. Idag är revisorn tvungen att närmare förklara vad anmärkningen innebär vilket våra intervjuobjekt påpekat som en stor förbättring som underlättar deras arbete. Men vem var det då som var kompetent nog att genomföra denna förändring? En stor förklaring till just revisionsberättelsens förändring var de internationella influenserna. Både USA och IFAC ändrade ju revisionsberättelsens utformning för att göra den mer utförlig och användbar och Sverige tog efter detta som redogörs för under kapitlet för revisionsberättelsens historia. I och med detta kan vi förklara den förändring av revisionsberättelsen som våra intervjuobjekt upplevt utifrån den institutionella teorin. Revisorerna säger dock fortfarande att ett problem är att omgivningen ofta missförstår det som står i revisionsberättelsen. Trots att Sverige anpassat revisionsberättelsen efter internationella influenser har vi alltså inte riktigt nått dit vi vill. Kanske kommer utvecklingen och intressenternas ökade informationsbehov i och med redovisningsskandaler leda till att revisorn måste specificera anmärkningarna i revisionsberättelsen ännu mer.

Enligt informationen i resultatredovisningen är revisorerna nöjda med det som skrivs i revisionsberättelsen. De känner varken att de skulle vilja skriva mer eller mindre och det samma gäller skatteverket och ekobrottsmyndigheten. Kreditgivarna skulle däremot vilja se en ännu utförligare revisionsberättelse för att underlätta deras jobb; ju mer information desto bättre. Att revisorerna är nöjda kan bero på att redovisningsprofessionen är stark och har haft stor makt att påverka redovisningen. Detta förklaras i litteraturgenomgången där Jönsson påpekar att revisorerna har makt både genom FAR, BFN, RR och till viss del även genom marknaden där de är med och påverkar företagens redovisning. Denna starka position har naturligtvis utnyttjats och redovisningsprofessionen har i så stor mån som möjligt påverkat redovisningen och revisionsberättelsen på ett sätt som passar dem själva. Det var ju just av denna anledning som staten lät bilda BFN som redogörs för under redovisningsprofessionen i litteraturkapitlet. BFN har representanter från fler grupper än revisorer och efter bildandet av organisationen fick andra intressegrupper såsom t.ex. skatteverket ett finger med i spelet och en chans att påverka normbildningen. Detta kan förklara den förändring i lagstiftningen som gjorde att revisorerna blev tvungna att skicka in orena revisionsberättelser till skatteverket för att underlätta deras arbete. Det som hände var en tydlig regleringsändring på grund av att institutioner i samhället ville ta krafttag mot företag med orena revisionsberättelser. Staten lagstiftade därmed att revisorerna, vid vissa anmärkningar i revisionsberättelse, var tvungna att skicka in den till skatteverket. Detta medförde enligt skatterevisorerna själva en stor förändring i deras arbete och de behövde inte längre lägga ner resurser på att leta efter företag med orena

revisionsberättelser. Detta är ett exempel på när institutioner i samhället bidrar till förändring av reglering för att ta ett krafttag mot företag med orena revisionsberättelser.

Ett annat exempel när finansiella kriser bidrar till att institutioner vill ha ändrad reglering i samhället är när den ekonomiska brottsligheten fick mer uppmärksamhet genom stora företagsskandaler nationellt och internationellt. Institutioner i samhället uttrycker att krafttag mot den ekonomiska brottsligheten behöver göras och staten instiftade Ekobrottsmyndigheten 1998. I den empiriska undersökningen vittnas det om att ekobrott inte hade någon prioritet tidigare, men att ekobrottsmyndigheten instiftades för att man ville ta krafttag mot den ekonomiska brottsligheten. Som Jönsson beskriver har den svenska staten historiskt varit stark sedan Kreugerkraschen och tagit rollen som instiftare av redovisningsreglering i Sverige. Utifrån Willmotts modell kan man därmed utläsa att det i Sverige historiskt, men även idag, har varit staten som varit huvudsaklig reglerare på redovisningsområdet. Willmott kallar denna form av reglering, när lagstiftning huvudsakligen styr regleringen av redovisningen i landet, för legalism. Sverige kan sägas ligga i närheten av denna form av reglering, men följer inte extremfallet fullt ut.

Man kan istället säga att Sverige i Willmotts modell ligger närmare formen för corporatism, då staten bjuder in organisationer för att ändra institutioner i samhället, men behåller ändå den övergripliga beslutanderätten för sig själv. Revisorerna och revisionsberättelsen kom in i förändringen av krafttag mot ekonomisk brottslighet när revisorernas anmälningsskyldighet till ekobrottsmyndigheten instiftades. Anmälningsskyldigheten instiftades eftersom anmälningar till ekobrottsmyndigheten från revisorerna inte levde upp till de förväntningar staten hade. Revisorerna kommer som granskare i kontakt med företagets redovisning och borde därmed ha god insikt i den ekonomiska brottsligheten som genomförs ute i samhället. Staten som historisk reglerare av utveckling av redovisningen i Sverige införde då anmälningsskyldighet för revisorer vid misstanke om brott och lagstodgade detta år 1999. Denna förändring i samhället skapade dock en viss missuppfattning. Revisorerna var inte riktigt överens med ekobrottsmyndigheten om vid vilken bevisgrad anmälningar skulle göras. Staten utarbetade då tillsammans med FAR en modell för revisorernas tillvägagångssätt vid misstanke av brott. Man kan härmed se att Sverige hamnar närmare formen av corporatism, än extremfallet legalism. När staten kontaktar FAR för utformning av en ny reglering är ett tydligt exempel på när staten bjuder in en organisation för att ändra institutionerna i samhället. I den empiriska undersökningen nämns att ekobrottsmyndigheten tycker sig börja märka effekten av förändringen nu.

5.4 Reflektioner över studiens slutsatser

Tillvägagångssättet och metodval som gjorts i uppsatsen har fått direkt följd på de resultat som uppnåtts. Personliga intervjuer med respondenterna inom varje intressegrupp har varit ett bra sätt att uppfylla syftet. Dock finns, så här i efterhand, en viss avsaknad av djup i de intervjuer som genomförts. Hade vi gjort om studien idag hade vi troligtvis förberett intervjuerna noggrannare för att till exempel gå in djupare på olika typer av anmärkningar. Ännu djupare intervjuer hade alltså kunnat genomföras med varje intressegrupp var för sig.

De tre intressentgrupper som undersökts hade alla olika användning av en oren revisionsberättelse. Valet av att inkludera ekobrottsmyndigheten i undersökningen har väl dock visat sig inte vara så givande som valet att inkludera de två andra intressegrupperna. En större koncentration på kreditgivarna och skatteverket hade gett oss möjlighet till djupare intervjuer som nämnts ovan och ett bättre uppfyllande av syftet.

5.5 Förslag till vidare forskning

Området oren revisionsberättelse och konsekvenserna för ett företag som visar upp en sådan har vi insett vara relativt utforskat. Ett företags redovisning är av intresse för flera grupper i samhället och forskningen kring betydelsen av dess riktighet och konsekvenserna av om den är felaktig är ett område där det finns flera nischer att utforska. Ju mer vi har fördjupat oss inom ämnet desto fler frågor har dykt upp angående syfte och forskningsfrågor. Det finns flera möjligheter att inom detta intressanta område presentera ett bidrag till forskningslitteraturen.

Vidare förslag till forskning inom ämnet skulle vara att göra en utförligare analys av samhällets reaktioner på en oren revisionsberättelse. Detta genom att inkludera exempelvis investerare, konkurrenter, kunder och/eller leverantörer i en liknande undersökning som ett komplement till denna studie.

En intressant infallsvinkel skulle även vara att undersöka hur ett företags interna intressenter med ägare, anställda och ledning upplever att få en oren revisionsberättelse. En tanke är att studera ett företag som haft en oren revisionsberättelse och se vad de haft för erfarenheter om reaktioner från olika intressenter och samhället som helhet. Därefter utifrån denna och andra studier se om företagets erfarenheter stämmer överens med hur de externa intressenterna tycker och reagerar.

I jämförande ändamål skulle vi vilja rekommendera en liknande studie om några år för att se om det skett någon förändring på området om revisionsberättelsens utformning och betydelse samt på intressenternas reaktioner på en oren revisionsberättelse.

För internationella jämförelser skulle en liknande studie i ett annat land kunna genomföras för att se om konsekvenserna för ett företag som visar upp en oren revisionsberättelse är samma internationellt. En jämförelse mot ett annat land i antingen; Norden, EU eller utanför unionen skulle vara av stort intresse.

Att visa upp en ren eller oren revisionsberättelse kan innebära en stor skillnad för ett företag. Ändå kan sägas att just gränsen mellan att få en oren revisionsberättelse från en ren kan vara väldigt liten. Var går egentligen den exakta gränsen för när en revisor skriver anmärkningar i revisionsberättelsen? En djupare studie skulle kunna genomföras med revisorer om när en oren revisionsberättelse skrivs. En inriktning skulle även kunna vara att studera om det skiljer sig mellan olika revisorer eller olika revisionsbyråer.

Bilaga 1 - Intervjuguide till revisorer

Arbetets syfte: Att undersöka externa intressenters reaktioner på orena revisionsberättelser.

Nedan följer övergripande frågor som vi kommer att ställa i vår intervju. Vissa av frågorna kommer vi att gå in djupare på och ställa följdfrågor om det så behövs.

Allmän upplysning:

- Vilken befattning har Ni idag?
- Hur länge har Ni jobbat som revisor?
- Vilken utbildningsbakgrund har Ni?
- Vilken typ av företag reviderar Ni? – Hur länge har ni gjort det?

Revisionsberättelsen

- Hur kommer man fram till en revisionsberättelse? (processen som ligger bakom revisionsberättelsen)
- Vad är en oren revisionsberättelse?
- Hur kommer man fram till en oren revisionsberättelse?
 - Följdfrågor kring olika typer anmärkningar.
 - Har företaget någon möjlighet att ”slippa undan” en oren revisionsberättelse.
 - Ge exempel på de vanligaste förekommande anmärkningar i en oren revisionsberättelsen.
- Finns det någon information som du hade velat ge i revisionsberättelsen men inte gör det i dagens revisionsberättelse? Varför eller varför inte?
- Finns det någon information som du tycker är onödig i revisionsberättelsen?
- Anser Ni att revisionsberättelsen är för standardiserat och hur anser Ni att en fulländad revisionsberättelse ska se ut?

Revisionsberättelsens betydelse för externa intressenter

- Vilken nytta tror Ni att revisionsberättelsen har för var och en av följande fyra intressegrupper?
- Vilken reaktion tror du att en oren revisionsberättelse ger hos var och en av följande fyra intressegrupper?
- Vilka anmärkningar tror du får störst reaktioner vid bedömning av ett företag hos var och en av följande fyra intressegrupper?

Intressegrupper - Kreditgivare, Skattemyndigheten och Ekobrottsmyndigheten

Bilaga 2 - Intervjuguide intressenter

Allmän upplysning:

- Vilken befattning har Ni idag?
- Hur länge har Ni jobbat i denna bransch?
- Vilken utbildningsbakgrund har Ni?

Allmänna frågor

- Hur går Ni till väga vid bedömning av ett företag?

Orena revisionsberättelsens betydelse

- Vem skriver en revisor revisionsberättelsen till?
- Vad anser Ni är meningen för er med en revisionsberättelse?
- I vilket sammanhang kommer Ni i kontakt med revisionsberättelsen?
- Hur ofta använder Ni revisionsberättelsen i en analys av företaget?
- Vad anser Ni bör ingå i en oren revisionsberättelsen?
- Vad betyder en oren revisionsberättelse för Er vid bedömningen av ett företag?
- Hur allvarligt anser ni att en anmärkning i en revisionsberättelse är?
- Vilka anmärkningar i revisionsberättelsen tycker ni är speciellt intressanta för er? Vilka anmärkningar får er att reagera? Finns det några anmärkningar ni inte bryr er om?
- Får Ni någon information från revisorn annan än revisionsberättelsen?

- Hur reagerar Ni om en befintlig kund får en oren revisionsberättelse?
- Har ni någon uppföljning av revisionsberättelsen varje år?
- Hur reagerar Ni om en ny kund som vill låna pengar visar upp en oren revisionsberättelse?

Information som inte fås idag

- Finns det någon information som Ni gärna skulle vilja få från revisionsberättelsen för att underlätta ert arbete som ni inte får idag?
- Finns det någon information som ni får från revisionsberättelsen som ni anser vara onödig?
- Anser Ni att revisorn borde göra en djupare analys av företaget i revisionsberättelsen?

Bilaga 3 – Presentation av respondenterna

Nedan följer en presentation av de respondenter som har intervjuats under den kvalitativa undersökningen. För att styrka relevansen av respondenterna följer, förutom vilken befattning de har på respektive företag eller myndighet, även en presentation av hur länge de arbetat inom branschen. Följande personer har intervjuats:

Sten Humle, Auktoriserad revisor på KPMG, arbetat i branschen i 34 år.

Mats Göransson, Auktoriserad revisor och partner i ÖPWC, arbetat i branschen i 32 år.

Jan Peter Bergvall, Revisor på Skatteverket i Lund, arbetat i branschen i 10 år.

Leif Olsson, Revisor på Skatteverket i Lund, arbetat i branschen i 20 år.

Monica Thulin Dahlander, Senior Relationship Manager på Nordea i Malmö, arbetat i branschen i 8 år.

Peter Erlingsson, Företagsrådgivare på Handelsbanken i Lund. Arbetat i branschen i 14 år.

Stefan Salomonsson, Ekonom vid Ekobrottsmyndigheten i Malmö, arbetat med ekobrottsutredningar i 10 år.

Bilaga 4 - Revisionsberättelsens utformning 1975

(Källa: Vad gör en Auktoriserad Revisor?, FAR 1988, Utgiven av Auktoriserade Revisorers Serviceaktiebolag)

Revisionsberättelsen utformning 1975

Jag har granskat årsredovisningen, räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning för år 19XX. Granskningen har utförts enligt god revisionsssed.

Årsredovisningen har upprättats enligt aktiebolagslagen.

Jag tillstyrker

Att resultaträkningen och balansräkningen fastställs,

Att vinsten disponeras enligt förslaget i förvaltningsberättelsen samt

Att styrelsens ledamöter och verkställande direktören beviljas ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

19XX-XX-XX

Auktoriserad Revisor

Bilaga 5 - Revisionsberättelse i aktiebolag utan koncern

Utarbetad av FAR. Fastställd enligt RS 709 Revisionsberättelsens utformning i Aktiebolag och andra företag. Källa: FAR 2 2004

REVISIONSBERÄTTELSE

Till bolagstämman i

Organisationsnummer:556000-0000

Jag (Vi) har granskat årsredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i för år ÅÅÅÅ (räkenskapsåret). Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen och för att årsredovisningslagen tillämpas vid upprättandet av årsredovisningen. Mitt (Vårt) ansvar är att uttala mig (oss) om årsredovisningen och förvaltningen på grundval av min (vår) revisions.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisions sed i Sverige. Det innebär att jag (vi) planerat och genomfört revisionen för att rimlig grad försäkra mig (oss) om att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens och verkställande tillämpning av dem samt att bedöma de betydelsefulla uppskattningar som styrelsen och verkställande direktören gjort när de upprättat årsredovisningen samt att utvärdera den samlade informationen i årsredovisningen. Som underlag för mitt (vårt) uttalande om ansvarsfrihet har jag (vi) granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningsskyldig mot bolaget. Jag (Vi) har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Jag (Vi) anser att min (vår) revision ger mig (oss) rimlig grund för mina (våra) uttalanden nedan.

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

(Särskild förteckning över lån och säkerheter som ha upprättats i enlighet med vad som föreskrivs i aktiebolagslagen.)

Jag tillstryker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen, disponerar (behandlar) vinsten (förlusten) enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Ort den DD månad ÅÅÅÅ

A.A.

Auktoriserad/godkänd revisor

Källförteckning

Forskningsartiklar

Duréndez A. och Gómez-Guillamón. *The usefulness of audit report in financial and investment decisions*, *Managerial Auditing Journal*, vol. 18, no. 6, sid 549 – 559, 2003

Jönsson, Sten. *Role Making for Accounting While the State is Watching*, *Accounting, Organization and Society*, vol. 16, sid 521-547, 1991

Jönsson, Sten och Marton, Jan. *The Nordic Research Group for the Study of the Accounting Regulation Process – Sweden*, *Occasional Paper Series in Accounting & Auditing*, No 2. 1994

Mirshekary S. och Saudagaran S. *Perceptions and characteristics of financial statement users in developing countries: Evidence from Iran*, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, n. 14, sid 33-54, 2005

Willmott, Puxty, Robson, Cooper & Lowe, *Regulation of Accountancy and Accountants: A comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries*. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol 5, sid 32-56, 1992

Övriga artiklar

Arnett, Lonnie, *Financial Reporting in the year 2000: Who will call the shots?*, *Financial Executive*, Jan/Feb 1994, sid.34.

Björling, Sanna. *Revisorsjobb kräver råg i ryggen*, publicerad i *Dagens Nyheter* 2001-04-27

Danielsson, Åke. *Den nya revisionsberättelsen: Från 1848 till 1997: En gång i tiden fanns inga bestämmelser*, *Balans* 1997, nr. 11, sid 21

Engerstedt, Urban. *Mera om revisorns skyldighet att anmäla misstanke om brott*, *Balans* 2004, nr. 2, sid 31-33

Korsell, Lars och Engerstedt, Urban. *Revisorernas anmälningsskyldighet – från ”Client Focus” mot ”Public Interest”!?*, *Balans* 2004, nr. 10, sid 14-15

Larsson, Kristina, Ljunggren, Eva och Peterson Josefin, *Revisors skyldighet att anmäla vid misstanke om brott: Praxis finns – men fortfarande är många negativa till lagen*, Balans 2002 nr. 10

Sundén, Maria. *Fler revisorer anmäler ekobrott*, publicerad i Svenska Dagbladet 2005-02-21.

Suneson Björn, *Anmärkingar i revisionsberättelser ökar*, publicerad i Svenska Dagbladet 1997-12-05.

Thörnblad, Håkan och Hjalmarsson, Bo. *Den nya revisionsberättelsen: en rekommendation med internationell förebild*, Balans 1997, nr. 11, sid 22-29

Wilke, Björn. *Information i världsklass. Varje aktieägare bör läsa de svenska bolagens årsredovisning*. Publicerad i Dagens Industri 2005-05-10.

Publicerade källor

Alvesson, Mats och Sköldberg, Kaj. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Lund, Studentlitteratur, 1994

Artsberg, Kristina. *Redovisningsteori –policy och –praxis*, Malmö, Liber Ekonomi, 2003

Bryman, Alan och Bell, Emma. *Business Research Methods*, Oxford, Oxford University Press, 2003

Cassel, Filip. *Den reviderade revisorsrollen. En oren berättelse*. Stockholm, Nerenius & Santérus Förlag, 1996

Diamant, Adam. *Revisions oberoende: Om den Svenska oberoenderegleringsens utveckling, dess funktion och konstruktion*. Uppsala, Lustus, 2004

FAR. *FARs Revisionsbok*, Stockholm, FAR Förlag AB, 2004

FAR. *FAR 2*, Stockholm, FAR Förlag AB, 2004

Hansson, Sigurd, Arvidsson, Per och Lindqvist, Hans. *Företags- och räkenskapsanalys*, Lund, Studentlitteratur, 2001

Holme, Idar Magne och Krohn Solvang, Bernt. *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund, Studentlitteratur, 1997

Jacobsen, Dag Ingvar. *Vad, hur och varför? Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Lund, Studentlitteratur, 2002

Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur, 1999

Langlet, Pieter och Wärneryd, Bo. *Att fråga Om frågekonstruktion vid intervju- och enkät- undersökningar*, Stockholm, Statistiska centralbyrån/Liber Förlag, 1980

Lundahl, Ulf och Skärvad, Per-Hugo. *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Lund, Studentlitteratur, Lund, Studentlitteratur, 1999

North, Douglass C. *Institutionerna, tillväxt och välstånd*. Stockholm, SNS Förlag, 1993

Rienecker, Lotta och Jørgensen Stray, Peter. *Att skriva en bra uppsats*, Lund, Liber, 2002

Scott, Richard W. *Institutions and Organizations*, London, Sage Publications, 1995

Skärvad, Per-Hugo och Olsson, Jan. *FöretagsEkonomi 100 procent Fakabok*, Malmö, Liber Ekonomi, 2003

Smith, Dag. *Redovisningens Språk*. Lund, Studentlitteratur, 2000

Sveriges Rikes Lag, *Aktiebolagslagen (1975:1385)*, Stockholm, Nordstedts Juridik, 2003

Elektroniska källor

<http://www.ekobrottsmyndigheten.se> 20050412

<http://www.skatteverket.se> 20050507

<http://www.nordea.se> 20050503

<http://www.kpmg.se> 20050508

<http://www.far.se> 20050518

<http://bfm.se> 20050518

<http://redovisningsradet.se> 20050518

<http://scb.se> 20050412 och 20050503

Muntliga källor

Sten Humle, Auktoriserad revisor på KPMG, personlig intervju 2005-04-26

Mats Göransson, Auktoriserad revisor och partner i Öhrlings Pricewaterhousecoopers, personlig intervju 2005-04-26

Jan Peter Bergvall, Revisor på Skatteverket i Lund, personlig intervju 2005-04-28

Leif Olsson, Revisor på Skatteverket i Lund, personlig intervju 2005-04-28

Monica Thulin Dahlander, Senior Relationship Manager på Nordea i Malmö, personlig intervju 2005-05-03

Peter Erlingsson, Företagsrådgivare på Handelsbanken i Lund, personlig intervju 2005-05-03

Stefan Salomonsson, Ekonom vid Ekobrottsmyndigheten i Malmö, personlig intervju 2005-05-09

Uppsatser

Aychouh, Elias och Persson, Sandra. *Förtroendet för revisionsberättelsen ur ett kreditgivarperspektiv*, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, 2004

Christiansson, Betina, Karlson, Ulrika och Karlsson, Johanna., *Den nya revisionsberättelsen – ger den ett ökat informationsvärde?*, Ekonomihögskolan vid Lunds Universitet, 1998

Övrigt

Ekobrottsmyndigheten, *Revisorers åtgärder vid misstanke om brott Vissa praktiska tillämpningsfrågor*, Rapport 2004:3